

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDÍÍ

**Problematika imigrace a národnostních menšin v programech
hlavních českých politických stran**

Zuzana Picková

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Gladíšová

Praha 2009

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně. V práci jsem uvedla všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu jsem řádně vyznačila jejich použití.

Prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním práce pro studijní a výzkumné účely.

V Kladně dne 9. 5. 2009

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Lucii Gladíšové za vedení práce a za její nápady a připomínky.

Anotace

Picková, Zuzana. *Problematika imigrace a národnostních menšin v programech hlavních českých politických stran*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 67 s. Bakalářská práce. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucie Gladíšová.

Ve své bakalářské práci „Problematika imigrace a národnostních menšin v programech hlavních českých politických stran“ zkoumám přístupy hlavních českých politických stran k imigraci a národnostním menšinám.

Dá se očekávat, že význam tohoto tématu v české společnosti poroste a ta bude v názorech na něj rozdělená. Z toho důvodu je důležité vědět, jak k této problematice přistupují hlavní české politické strany, jako jedni z nejvýznamnějších aktérů politického procesu a tvůrců státní politiky.

Postoje Občanské demokratické strany, České strany sociálně demokratické, Komunistické strany Čech a Moravy, Křesťanské demokratické unie – České strany lidové a Strany Zelených studuji prostřednictvím analýzy stranických programů a volebních programů pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Práce je komparativní studií, která nejprve zjišťuje postoje jednotlivých stran a poté provádí jejich srovnávací analýzu.

Výsledkem práce je ucelený soubor názorů a návrhů každé ze stran k imigraci a národnostním menšinám a souhrnná komparace, která zvýrazňuje rozdíly a podobnosti v pojetí jednotlivých stran a představuje téma komplexně tak, jak jej ve svých programech zpracovávají hlavní české politické strany.

Klíčová slova: imigrace, národnostní menšiny, politické strany, analýza stranických programů

Abstract

Picková, Zuzana. *Immigration and National Minorities in the Programmes of the Main Czech Political Parties*. Prague: The Charles University in Prague, Faculty of Social Sciences, Institute for Political Science, 2009. 67 pp. Bachelor thesis.

In my bachelor thesis I focus on the approaches of the main Czech political parties to the topic immigration and national minorities.

The importance of the topic within the society has been growing and it is controversial enough to divide it. Therefore I consider it crucial to know what the attitudes of the main Czech political parties are, as they are one of the key actors in the political process and creators of the states policy.

The parties that I examine are the Civic Democratic Party, Czech Social Democratic Party, Communist Party, Christian Democratic Party and Green Party.

I answer the main question of this thesis “what is the approach of the main Czech political parties towards immigration and national minorities” by analyzing their basic programmes and their election programmes for the elections to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic.

The first part of the thesis analyzes each party separately, while the other compares them all together. This enables us to learn the attitudes of each party in detail on the one hand. On the other hand we see the topic as a whole, and we get a colorful picture of how it is handled throughout the main political parties.

Key words: immigration, national minorities, political parties, analysis of the party programmes

Obsah

Úvod	7
I Analýza jednotlivých politických stran	19
1. Občanská demokratická strana	19
1.1 Programové dokumenty	19
1.1.1 4 Poděbradské artikuly	20
1.1.2 Modrá šance – I. Langer: Modrá šance pro slušné lidi, moderní a bezpečný stát	20
1.1.3 Bezpečný stát pro všechny, kdo dodržují zákony	22
1.1.4 Bezpečný život občanů	22
1.2 Volební programy	23
1.2.1 Svoboda a prosperita, volební program pro volby do PSP ČR 1996	23
1.2.2 Hlavu vzhůru, volební program pro volby do PSP ČR 1998	24
1.2.3 Volební desatero, volební program pro volby do PSP ČR 2002	24
1.2.4 Společně pro lepší život, volební program pro volby do PSP ČR 2006	25
1.3 Shrnutí	25
2. Česká strana sociálně demokratická	27
2.1 Programové dokumenty	27
2.1.1 Lidskost proti sobectví – prosperita pro všechny	27
2.1.2 Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici	28
2.2 Volební programy	32
2.2.1 Lidskost proti sobectví, volební program pro volby do PSP ČR 1998	32
2.2.2 Člověk na prvním místě, volební program pro volby do PSP ČR 2002	33
2.2.3 Jistoty a prosperita, volební program pro volby do PSP ČR 2006	33
2.3 Shrnutí	35
3. Komunistická strana Čech a Moravy	37
3.1 Programové dokumenty	37
3.1.1 KSČM na přelomu tisíciletí	37
3.1.2 Naděje pro Českou republiku	37
3.2 Volební programy	38
3.2.1 S lidmi pro lidi, volební program do PSP ČR 2002	39
3.2.2 Volební program KSČM na období 2006 – 2010	39
3.3 Shrnutí	40
4. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová	43
4.1 Programové dokumenty	43
4.1.1 Sociální doktrína KDU-ČSL	43
4.1.2 Společná odpovědnost	44
4.1.3 Křesťanskodemokratická politika pro 21. století	45
4.1.4 Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky	46
4.1.5 Život v bezpečí	47
4.2 Volební programy	47
4.2.1 Dáme věci do pořádku - Rovné šance pro každého, volební program do PSP ČR 2002	48
4.2.2 Volební program pro volby do PSP ČR 2006	49
4.3 Shrnutí	50
5. Strana Zelených	54
5.1 Programové dokumenty	54
5.1.1 Vize ekologické demokracie	54
5.2 Volební programy	56

5.2.1 Kvalita života, volební program do PSP ČR 2006	56
5.3 Shrnutí	57
II Přístupy k problematice imigrace a národnostních menšin napříč politickým spektrem	59
1. Začlenění problematiky imigrace a národnostních menšin do programů a práce s tématem.....	59
2. Komparace přístupů hlavních českých politických stran k imigraci a národnostním menšinám.....	61
3. Imigrace jako stálé politické a politizované téma	66
Závěr	68
Summary.....	70
Seznam použitých informačních zdrojů	71
Seznam zkratk.....	75
Projekt bakalářské práce	76

Úvod

Vymezení tématu

Tématem mé bakalářské práce je reflexe problematiky imigrace a národnostních menšin v programech hlavních českých politických stran. Původním záměrem bylo zkoumat pouze postoje stran k imigraci, nicméně strany hovoří často o imigrantech a národnostních menšinách dohromady a návrhy pro jednotlivé skupiny neoddělují. Toto jejich pojetí jsem promítla i do své práce (více viz str. 11).

Časově je výzkum ohraničen vznikem samostatné České republiky a koncem roku 2008. V průběhu tohoto období se zaměřuji na vztah vybraných politických stran k problematice imigrace a národnostních menšin. Tento vztah má více rozměrů – časový, obsahový, významový, kontextuální atd. Na základě těchto dimenzí zkoumám, kdy strany zařadily témata spojená s imigrací a národnostními menšinami do svých programů, v jakých kontextech je zmiňují, jakou důležitost jim připisují a kolik prostoru jim věnují, jak na nich pracují a jak se tato problematika vyvíjí v jejich dokumentech v čase.

Nejdůležitějším předmětem zkoumání je ale samotný obsah návrhů, tedy konkrétní stanoviska stran k dané problematice.

Politické strany, které analyzuji, jsou hlavní politické strany, které mají zastoupení v Parlamentu České republiky od jejího vzniku v roce 1993 do současnosti (2009). Jsou jimi: Občanská demokratická strana, Česká strana sociálně demokratická, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, Komunistická strana Čech a Moravy. K nim přidávám Stranu Zelených, která od roku 2006 zaujímá také určitý podíl křesel v Parlamentu ČR a donedávna byla i součástí vládní koalice.

Na základě analýzy jednotlivých politických stran se v závěru práce zabývám souhrnnou úvahou o tom, zda má problematika imigrace a národnostních menšin potenciál stát se v blízké budoucnosti nosným politickým tématem nebo dokonce profilačním tématem hlavních politických stran a zda je to žádoucí.

Oproti původnímu projektu jsem práci zúžila a vynechala analýzu projednávání novely cizineckého zákona z roku 2007.¹ Na rozboru stenoprotokolů ze sněmovních čtení

¹ Zákon 379/2007 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

jsem chtěla ukázat přístup jednotlivých politických stran k imigrační problematice „v praxi“. Předchozí analýza programových dokumentů a volebních programů si ale vyžádala více prostoru, než jsem předpokládala, a proto jsem od rozboru schvalování novely cizineckého zákona musela prozatím upustit. Kompaktnost práce tímto krokem nijak neutrpěla. Došlo pouze k jejímu omezení na zkoumání stranických dokumentů, tedy na víceméně teoretickou část. Z tohoto důvodu jsem také oproti projektu upravila název práce tak, aby více vystihoval její skutečný obsah.

Zdůvodnění výběru

Imigrace a národnostní menšiny jsou podle mého názoru témata s obrovským politickým potenciálem, která ale dosud stojí spíše na okraji zájmu hlavních politických stran. Navzdory tomu, že veřejnost je na tuto problematiku poměrně citlivá², je téma imigrace a národnostních menšin pro většinu nejdůležitějších politických stran mimo oblast hlavního zájmu. Zatímco jejich názory na témata jako jsou hospodářství, sociální politika, zdravotnictví, zemědělství atp. jsou notoricky známá a tvoří přímo podstatu stranické ideologické výbavy, názory na imigraci a národnostní menšiny se k neodborné veřejnosti dostanou jen výjimečně a útržkovitě, většinou v souvislosti s konkrétními událostmi z této oblasti.

Problematiku imigrace jsem si k analýze vybrala zejména proto, že je to téma kontroverzní, které může, vzroste-li jeho význam (a to se podle mého názoru dá očekávat), výrazně rozdělovat českou společnost. Z toho důvodu je nutné vědět, jak k této problematice přistupují hlavní české politické strany, jako jedni z nejdůležitějších aktérů politického procesu a jako jeden ze základních stavebních kamenů politického systému.

Konečně imigrace je aktuálním tématem. Není ale aktuální v tom smyslu, že by se objevilo teprve před nedávnem a bylo nové. Toto téma je aktuální tím, že se jedná o fenomén trvalý, který nabývá různých podob a mění se podle konkrétních podmínek a je tedy třeba na něj neustále pružně reagovat, podle toho jak se právě vyvíjí. Z toho důvodu jsem pro svou analýzu zvolila delší časový úsek, aby vyniklo, jak strany na tématu pracují a jak jej přizpůsobují měnící se situaci.

Česká republika se v současnosti na poli imigrační politiky nachází v přechodovém období. Prolíná se fáze přijímání dílčích opatření a harmonizace s normami Evropské unie

² Viz. např. průzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění:
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100892s_ov90410a.pdf,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100779s_ov80429.pdf

s vytvářením vlastní ucelené koncepce (samozřejmě v souladu s EU). Bude jistě zajímavé sledovat politické strany, jak se s touto výzvou vyrovnávají a jaké strategie vytvářejí.

Cíle práce

Cílem práce je analyzovat přístupy hlavních českých politických stran k problematice imigrace a národnostních menšin tak, jak se vyvíjely od vzniku samostatné České republiky do roku 2008. Záměrem je vytvořit pro každou stranu ucelený soubor jejích názorů a návrhů v této oblasti. A to nejen staticky, ale s důrazem na to, jak se názory strany vyvíjely v čase. Hlavním výstupem práce je kromě jednotlivých analýz také souhrnná komparace všech vybraných stran dohromady. Tato komparace nám zvýrazní rozdíly a podobnosti mezi jednotlivými stranami a představí přístup politických stran k imigraci komplexně.

V závěrečné úvaze subjektivním způsobem zhodnotím výsledky předchozí analýzy a zamyslím se nad možnými scénáři dalšího osudu dané problematiky.

Práce by měla přispět tím, že zjistí názory hlavních českých politických stran na imigraci a národnostní menšiny a představí je v uceleném přehledu a vzájemné komparaci. Práce si tímto cílem klade ambici přiblížit názory stran na tuto oblast veřejnosti a potenciálním voličům, a zvýšit jejich informovanost v tomto směru.

Výzkumná otázka

Výzkumná otázka zní: Jaký je přístup hlavních českých politických stran k imigraci a národnostním menšinám?

Podotázky: Kdy se vybrané strany začaly daným tématem zabývat ve svých programech? Jaké jsou jejich názory na dané téma a jaká navrhuje řešení? Jak s daným tématem pracují (př. zda se mu věnují průběžně nebo nárazově)? Jak je pro ně dané téma důležité?

Metoda zpracování tématu

Moje práce je kvalitativní výzkum, podle Drulákova rozlišení interpretativní kvalitativní výzkum.³ Jedná se o komparativní studii, která v jednotlivých případových

³ Podle Druláka a kol. se kvalitativní metodologie dělí na přístupy vysvětlující a interpretativní. Zatímco vysvětlující přístup hledá příčiny a důsledky zkoumaných jevů, interpretativní přístup s kauzálními souvislostmi nepracuje. „Jeho cílem je rekonstrukce subjektivních či sdílených významů, které jednotlivci a skupiny přisuzují realitě. Interpretace, která je analýzou těchto významů, pak umožňuje pochopit jednání zkoumaných jednotlivců a skupin.“ Viz. Drulák a kol., 2008, str. 19.

studiích zkoumá přístupy pěti hlavních politických stran k imigraci a národnostním menšinám a provádí jejich srovnávací analýzu.

Na základě svého výzkumného cíle by se moje práce, opět podle Drulákova rozlišení, dala označit jako „kontrast kontextů“. Je to empiricky zaměřený typ výzkumu, který „usiluje spíše o analýzu zkoumaného souboru případů jako takových než o vyvozování teoretických závěrů. Smysl srovnání více případů zde spočívá v tom, že napomáhá odhalení specifických rysů jednotlivých případů. Právě „kontrast kontextů“ představuje typ komparativní studie vycházející nikoli z vysvětlení, ale z porozumění.“⁴

Zpracování tématu budu provádět zkoumáním stranických dokumentů. Pro svoji analýzu jsem jako nevhodnější dokumenty zvolila oficiální programové dokumenty stran a volební programy pro volby do Poslanecké Sněmovny Parlamentu ČR. Programové dokumenty jsou základním stavebním kamenem programu strany, který vytyčuje směřování strany a definuje její cíle a záměry v širokém záběru témat a v delším časovém úseku. Volební programy do voleb Poslanecké sněmovny PČR jsem zvolila, protože tyto volby jsou stranami i voliči považovány za nejdůležitější⁵ a proto i volební programy stran tomu odpovídají. Jsou zpravidla nejrozsáhlejšími volebními programy, zacílenými na celostátní úroveň, s úmyslem získat co nejvíce voličů. Strany se v nich profilují a nechávají vyniknout svá specifika.

Tyto dokumenty budu analyzovat četbou tak, že budu hledat prohlášení k imigraci a národnostním menšinám (a blízkým tématům) a podrobím je podrobnějšímu zkoumání. Kromě samotného obsahu prohlášení si budu všimnout také toho, v jaké souvislosti jej strany uvádějí (např. umístění v kapitolách, jiná témata zmiňována spolu se zkoumaným atd.). Mým záměrem není vytrhovat jednotlivá prohlášení z textů a sestavit jejich kompilaci, ale pokusit se o komplexní analýzu jednotlivých stran, která ukáže jejich širší přístupy a nastavení k této problematice. Z toho důvodu do výzkumu uvádím i pasáže, které se netýkají konkrétně zkoumaného tématu, ale dokreslují celkový pohled strany na ně nebo třeba jen inspirují k zamyšlení nad otázkou tématu blízkou apod.

V určených dokumentech tedy budu zkoumat přítomnost prohlášení k imigraci a národnostním menšinám a k tématům s těmito spřízněnými, jejich obsah a souvislosti, ve kterých jsou uváděna.

⁴ Drulák a kol., 2008, str. 67.

⁵ Viz. např. Čermák, Jindřich. Volební účast a stranická identifikace českých občanů [online]. *E-polis.cz*, 5. duben 2005. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.e-polis.cz/komparace/69-volebni-ucast-a-stranicka-identifikace-ceskych-obcanu.html>

Ke studiu programových dokumentů a volebních programů musíme přistupovat s vědomím, že jsou zpravidla velmi nekonkrétní. Vyjadřují se sice k mnoha tématům, ale stručně a obecně. Nechávací tak mnohdy na čtenáři, aby si pod široké pojmy a obecná hesla dosadil, co sám chce. Závěry vyvozované v mé práci vychází z těchto obecných programů a jejich charakter tomu odpovídá.

Studie obsahuje subjektivní stanoviska. Nesnažím se pouze o sestavení souboru stranických stanovisek k imigraci a národnostním menšinám, ale o živější přístup, kdy analýzu dokumentů doplňuji vlastními komentáři a úvahami.

Struktura práce

Práce se kromě úvodu a závěru člení do dvou částí. První část se v pěti kapitolách věnuje jednotlivým politickým stranám. Pořadí analyzovaných stran není náhodné, ale odpovídá umístění stran ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2006: ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ. Druhá část je komparací všech stran dohromady. Tato část obsahuje také úvahu o současné pozici a dalším osudu problematiky imigrace a národnostních menšin na politické scéně České republiky.

Vymezení základních pojmů a teorií

Zde vymezím několik důležitých pojmů, které v práci používám. Bylo by také zapotřebí definovat řadu výrazů, které používají samy politické strany, protože je užívají velmi vágně a nejednoznačně. Pro to zde ale bohužel není prostor a tak u nejpotřebnějších termínů poskytnu upřesňující definici přímo v textu.

Práce vychází ze dvou teorií. Jsou jimi normativní teorie migrace a teorie stranických programů. Podrobněji je představím níže.

Pojmy

Mým původním záměrem bylo věnovat se pouze imigraci (imigračním politikám stran), ale v průběhu zkoumání dokumentů jsem zjistila, že strany mluví zároveň o imigrantech a národnostních menšinách. Tento jejich přístup v práci přejímám. Je třeba ale vyjasnit, že imigranti a národnostní menšiny nejsou synonymem.

Nejčastěji uváděné rozlišení pochází od kanadského sociologa Willa Kymlicky, který k imigrantům a národnostním menšinám řadí také kategorii domorodců (indigenous

peoples⁶). Národnostní menšiny jsou skupiny obyvatel, které se staly součástí státu buď nedobrovolným podrobením se nebo dobrovolným přistoupením. Obývají celistvé území, hovoří jazykem odlišným od jazyka většinové společnosti a mají vlastní instituce. Často také požívají určitou míru autonomie a zvláštních práv, k nimž patří např. užívání vlastního jazyka. Imigranti jsou dobrovolní příchozí, kteří žijí ve státě rozptýleně a nemají vlastní oficiální instituce. Podle Kymlicky chtějí taková práva, která jim umožní stát se členy institucionálního rámce většinové společnosti.⁷

U Kymlickova rozlišení je důležité časové hledisko, kdy národnostní menšiny jsou skupiny žijící na území státu dlouho a imigranti krátce. Toto rozlišení nicméně může v budoucnu přestat platit a druhé nebo třetí generace imigrantů si mohou nárokovat stejná práva jako původní národnostní menšiny.

Kymlicka tvrdí, že státy obecně přistupují k národnostním menšinám a k imigrantům odlišně, přičemž k požadavkům první skupiny jsou vstřícnější.⁸ V českém prostředí tomuto odlišení odpovídá například existence různých legislativních norem pro obě skupiny, nicméně politické strany prezentují často ve svých programech stanoviska pro obě skupiny dohromady.

Na základě této skutečnosti tedy předmět svého zkoumání rozšiřuji také o národnostní menšiny.

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin definuje národnostní menšinu jako „společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“⁹

Imigrant je podle definice Ministerstva vnitra ČR „cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.“¹⁰

Sám pojem imigrace a to, co označuje, je součástí širšího konceptu migrace, a proto je třeba tyto dva pojmy odlišovat. Podle Velkého sociologického slovníku znamená

⁶ Banting, Keith, Kymlicka, Will (ed.). *Multiculturalism and the welfare state: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. New York: Oxford University Press 2006, str. 6.

⁷ Banting, Keith, Kymlicka, Will. *Multiculturalism and Welfare*. In Mareš, M., Kopeček, L., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004, str.10.

⁸ Banting, Keith, Kymlicka, Will, 2006, str. 6-10.

⁹ Zákon 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz>

¹⁰ Viz. <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>

migrace, též stěhování, „prostorové přemísťování osob přes libovolné hranice (zpravidla administrativní), spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo.“¹¹ Směr migračního pohybu z hlediska konkrétní země vyjadřují pojmy emigrace a imigrace, kdy emigrace znamená stěhování ze země, zatímco imigrace stěhování do země.

Některé ze zkoumaných stran tyto pojmy nerozlišují a své politiky označují jako migrační, i když jejich konkrétní návrhy se týkají výlučně imigrace.¹²

Dochází také k užívání pojmu imigrant a cizinec jako synonym. Podle definice Encyklopedie politiky je cizinec „osoba, která nemá státní příslušnost státu, na jehož území se nachází.“¹³ V tomto případě by kategorie „cizinec“ pokryla většinu imigrantů. Pojem imigrant je ale užší specifikací pojmu cizinec. Imigrantem chápu toho cizince, který do země přichází s úmyslem se tam usadit. Toto pojetí dokládá i výše zmíněná definice imigranta.

Teorie

Teoretické koncepty, které jsou pro předkládanou analýzu podstatné, jsou zejména tyto dva: normativní teorie migrace a teorie stranických programů. Důležitá je také alespoň rámcová znalost typologií politických stran.

Normativní teorie migrace představují z toho důvodu, že nám pomáhají identifikovat a pochopit principy, na kterých strany stojí a které logicky určují i jejich přístup k imigraci. Teorie stranických programů vysvětluje, co jsou stranické programy, jaký mají pro strany význam, jaké jsou jejich funkce a co od nich lze očekávat.

Normativní teorie migrace popisují alternativy migračních politik, které oscilují mezi extrémny na škále „otevřené“, „uzavřené“. Tyto teorie se sice vztahují ke státním migračním politikám, nicméně dají se dobře převést i na přístupy politických stran.

Národní liberální státy v sobě podle autorů Baršových spojují dvě poslání. Díky tomu, že jsou národní, partikularistické a kolektivistické poslání, a díky tomu, že jsou liberální, univerzalistické a individualistické poslání. Partikularistické a kolektivistické poslání znamená v oblasti imigrace ochránářskou politiku, s důrazem na privilegovanost příslušníků dominantního národa přijímajícího státu, a uzavírání se vůči imigraci.

¹¹ *Velký sociologický slovník*. Praha: Vydavatelství Karolinum 1996, str. 627.

¹² Platí zejména pro KDU-ČSL.

¹³ Žaloudek, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri 2004, str. 51.

Univerzalistické a individualistické poslání se v oblasti imigrace projevuje otevřením se imigrantům a ochotou zahrnout je mezi své občany na základě pojetí jednotlivce jako součásti lidského druhu.

Tyto dva principy národního a liberálního státu spolu ideologicky soupeří, ale v praktické politice se prolínají. Každé z těchto poslání se promítá do dvou teoretických modelů.

Seřadíme-li tyto modely zleva doprava od modelu k imigrantům nejvstřícnějšího po model nejméně vstřícný, vznikne tato škála: libertarianismus – liberalismus – komunitarismus -realismus.¹⁴

Pro lepší představu o zásadách pro migrační politiku každého z modelů uvedu stručnou definici jejich východisek. Libertarianismus vychází z předpokladu, že člověk má neomezené právo svobodně nakládat se svým životem a majetkem. Stát podle něj vzniká na základě smlouvy, která mu vymezuje pouze úkol zajišťovat bezpečí. Stát nemůže omezovat svobodu pohybu, která je součástí vlastnictví sebe sama. Liberalismus zdůrazňuje na prvním místě práva vlastních občanů před cizinci. Stát se musí postarat v první řadě o své občany, ale jakmile jsou zajištěni, má stát veliký prostor k přijímání přistěhovalců. Stát by měl zkrátka potřebným pomáhat, ať už tím, že je přijme na své území, nebo tím, že bude pomáhat v jejich zemích. Komunitarismus spojuje dobro jednotlivce s dobrem národa, resp. státem, ve kterém žije. Ještě více tak vytváří z příslušníků daného státu uzavřenou exkluzivní skupinu a závazky vůči příslušníkům jiných států snižuje na minimum. Realismus klade důraz na národní stát z toho důvodu, že to je jednotka zajišťující v daném prostoru bezpečí. A to je pro realisty základní hodnota. Až když je zajištěno bezpečí mohou být respektovány obecné zásady lidskosti. Národní zájem má přednost – kvůli bezpečí.¹⁵

Tvůrcem konkrétní státní politiky jsou do velké míry politické strany a z toho důvodu se dají modely vztáhnout i na ně. Na základě přístupů jednotlivých stran k imigraci, které v analýze zjistíme, můžeme strany porovnat s těmito modely a pokusit se určit, kterému jsou nejbližší.

¹⁴ Podle Baršová, Barša, 2005, str. 19-26.

¹⁵ Podle Baršová, Barša, 2005, str. 19-26.

Teorii stranických programů představili Fiala a Mareš v článku Programatika politických stran.¹⁶ Politické programy obecně rozlišují na exekutivní a programy politických stran, přičemž nás zajímá druhá kategorie. Politické programy vytyčují základní přístupy k řešení společenských problémů a jejich prostřednictvím dochází ke střetům s jinými stranami, vládou, zájmovými skupinami apod. Od politologů G. Olzoga a H. Liese přebírají autoři typologii stranických programů. Odlišují 1) základní programy, 2) akční programy 3) volební programy, 4) vládní programy. Já v práci zkoumám první typ (základní neboli programové dokumenty) a třetí typ (volební programy). Charakteristika základních programů říká, že, „...představují politická stanoviska k nejdůležitějším problémům...Jsou založeny na světonázorovém fundamentu každé strany...V jejich středu jsou základní hodnoty, za něž se strana zasazuje. Definice základních hodnot tvoří jádro základních programů, všechny další teze jsou v souladu se základními hodnotami“.¹⁷ Tato definice jasně zdůvodňuje, proč jsem k analýze vybrala kromě volebních programů právě tento typ dokumentů. Volební programy jsou v typologii definovány jako „...většinou silně emocionálně formulovaná programatická vyjádření stran, které se zúčastní volebního boje. Zpravidla jsou omezena na zvlášť aktuální témata, u kterých strany věří, že s nimi nejlépe osloví voliče, nebo témata, která zasáhnou politického protivníka.“¹⁸ Podle autorů se programatika většiny českých politických stran ustálila právě na těchto dvou typech – základních programech a volebních programech.

Autoři dále popisují funkce stranických programů a podle H. Kaacka je rozlišují na funkce zaměřené na veřejnost a dovnitř strany. Vnější funkce jsou 1) propagační: program má za úkol oslovit voliče a dosáhnout, aby hlasovali pro stranu, 2) profilační: vymezuje stranu vůči jiným stranám, 3) agitační: připravuje stranu na střet s jinými stranami, 4) operační: vytváří základnu pro věcné požadavky stran. Funkce programů směrem dovnitř strany jsou: 1) integrační: tvoří společný závazek pro všechny členy strany, 2) identifikační: jsou prostředkem identifikace se stranou a jejími cíli, 3) mocenskou: platí, že kdo rozhoduje o posledním znění programu, má moc, 4) legitimační: kdo jedná podle programu, jedná legitimně, 5) stimulační: program je hybnou silou.

Důležitou otázkou je závaznost programů pro strany. Programy nejsou sice právně závazné a strany je mohou libovolně porušovat, nicméně pojistkou proti tomu je hrozba, že za to mohou být potrestány od voličů ve volbách.

¹⁶ Fiala, Petr, Mareš, Miroslav. Programatika politických stran. *Politologický časopis*. 1998, roč. V, č. 1, str. 5-20.

¹⁷ Fiala, Mareš, 1998, str. 7.

¹⁸ Fiala, Mareš, 1998, str. 7-8.

Autoři se kromě jiného zamýšlí také nad tím, jaký je vliv programů na praktickou politiku. Mnohem větší váhu přisuzují mocenským ambicím, osobním sporům představitelů politických stran a vymezování se vůči ostatním subjektům. Autoritu programů podle Fialy a Mareše oslabují také média, která si raději všímají atraktivních, ale často nepromyšlených, prohlášení politiků.¹⁹

Hlavní politické strany, které v práci komparuji, zauímají různé ideově-politické postoje. Aby bylo snadnější strany programově diferencovat a zařadit je, uvádím odlišení stran na základě ideologických strategií, jak je stranám přisoudili autoři studie Volby 2002²⁰: 1) konzervativní etatistický neoliberalismus: ODS 2) liberální strategie se sociální orientací: KDU- ČSL 3) sociálně – demokratická strategie: ČSSD 4) levicový autoritární populismus: KSČM. Strana Zelených tehdy nepatřila ke zkoumaným stranám, a proto zde její ideologická strategie není popsána. Nicméně její hlavní orientací je postmaterialismus, projevující se zejména v oblasti ochrany životního prostředí.²¹

Kromě normativních teorií migrace, teorie stranických programů a typologií politických stran existuje řada dalších teorií, z nichž většina se ale práce týká jen okrajově, nebo naopak dané téma mnohonásobně přesahuje. Kvůli omezenému prostoru není možné vykládat na tomto místě migrační teorie ani komplexní teorie politických stran, i když zejména pro druhý případ by to bylo jistě přínosné. Migrační teorie jsou jako samostatná příloha přehledně zpracovány v práci Přistěhovalectví a liberální stát autorů Baršových.²² S teorií politických stran je možné se seznámit například skrze Sartoriho Strany a stranické systémy²³ nebo v Novákově práci Systémy politických stran²⁴.

Stav dosavadního výzkumu

Výzkum problematiky imigrace je v České republice poměrně rozvinutý a věnuje se mu řada odborníků, výzkumných ústavů a neziskových organizací. K tématu imigrace a národnostních menšin existuje řada publikací a článků, většina z nich ale pojednává téma jiným úhlem pohledu než skrze politické strany. Tento přehled má za cíl představit významné studie k tématu, ze kterých jsem také ve své práci čerpala. Nejprve uvádím

¹⁹ podle Fiala, Mareš, 1998, str. 5-20.

²⁰ Šaradín, Pavel a kol. *Volby 2002: Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum 2002, str. 10-12.

²¹ Viz. např. Vodička, Karel, Cabada, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál 2007, str. 219.

²² Baršová, Barša, 2005, str. 267-278.

²³ Sartori, Giovanni. *Strany a stranické systémy*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 2005.

²⁴ Novák, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Slon 1997.

literaturu, která je důležitá pro samotné téma, a poté tu, která poskytuje metodologické zázemí.

Velmi důležitou publikací je *Přistěhovalectví a liberální stát s podtitulem Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* od Andrey Baršové a Pavla Barši.²⁵ V části věnované České republice podávají autoři výklad české imigrační a integrační politiky a navrhují strategie k řešení přistěhovalectví. Pro mojí práci je publikace podstatná zejména kvůli své teoretické části. Obsahuje výběr hlavních teorií migrace a popisuje škálu migračních politik národních liberálních států.

Klíčovou publikací pro dosavadní výzkum problematiky imigrace a národnostních menšin ve vztahu k politickým stranám je práce *Etnické menšiny a česká politika*.²⁶ Příspěvek Lubomíra Kopečka s názvem *České politické strany a přistěhovalectví v kontextu evropských trendů*²⁷ obsahuje podkapitulu, která je věnována přímo českým politickým stranám a imigraci. Autor zde na základě analýzy stranických dokumentů různého druhu a prohlášení stranických představitelů stručně přibližuje postoje „relevantních“ politických stran k imigraci. Kromě ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM se věnuje také Unii Svobody – Demokratické unii a některým mimoparlamentním stranám.

Tato Kopečková analýza je vůbec prvním pokusem o zmapování přístupu českých politických stran k imigraci. Konstatujme, že je stručná a povrchní, ale nevytýkejme jí to, vzhledem k tomu, že je pouze malou částí širší práce. Autorovým záměrem pravděpodobně nebylo prozkoumat danou problematiku co nejvíce do hloubky a šířky, ale sestavit základní přehled.

Na Kopečkovu práci bych ráda navázala a pokusila se její stručné závěry rozšířit. Problematiku se pokusím nahlédnout komplexně a z různých úhlů pohledu. Moje analýza nepůjde pouze po klíčových slovech „imigrace“, „národnostní menšiny“, ale bude zkoumat názory k těmto tématům vždy v celém kontextu, ve kterém jsou uváděny, a v souvislosti s různými tématy, se kterými jsou spojovány. Často si budu všímat i proklamací, které na první pohled s imigrací přímo nesouvisí, ale dokreslují celkový pohled strany na tuto problematiku a umožňují nám pochopit její postavení v rámci stranických priorit.

²⁵ Baršová Andrea, Barša Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně 2005.

²⁶ Mareš, M., Kopeček, L., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004.

²⁷ Kopeček, Lubomír. *České politické strany a přistěhovalectví v kontextu evropských trendů*. In: Mareš, M., Kopeček, L., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004, str. 78-110.

Na rozdíl od Kopečka budu klást důraz na vzájemnou komparaci zkoumaných politických stran. Proto budu analyzovat předem vymezené typy dokumentů tak, aby jednotlivé případy byly co nejvíce porovnatelné. Budu se soustředit na srovnání názorů stran v kategoriích, které jsou jim všem společné – např. imigrace a kultura, imigrace a bezpečnost, atd. Zároveň si ale budu u každé strany všímat jejích zvláštností a pátrat po originálních návrzích ve všech možných oblastech souvisejících s tématem této bakalářské práce.

Zajímavé studie k imigraci přinesl internetový časopis Středoevropské politické studie.²⁸ Pro závěrečnou úvahu mojí práce byly užitečné články Miroslava Mareše, ve kterých zkoumá vztah imigrace a krajní pravice v České republice: Problematika menšin jako profilové téma pravicového extremismu v České republice²⁹ a Přistěhovalectví a krajní pravice v ČR.³⁰ Důležité jsou přinejmenším ještě dva články: Protipřistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu od Maxmiliána Strmisky³¹ a Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice od Věry Stojarové³².

Z metodologického hlediska je klíčovou prací pro kohokoliv, kdo provádí kvalitativní výzkum, publikace Jana Hendla Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace³³. Kvalitativní metodologii speciálně pro politologii a mezinárodní vztahy popisuje Petr Drulák a kolektiv v práci Jak zkoumat politiku³⁴.

²⁸ Tento čtvrtletník je vydáván Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity v Brně od roku 1999. Dostupný z WWW: <http://www.cepsr.com/>

²⁹ Mareš, Miroslav. Problematika menšin jako profilové téma pravicového extremismu v České republice. *Středoevropské politické studie*. 2000, Vol. 3, No. 2. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=112>

³⁰ Mareš, Miroslav. Přistěhovalectví a krajní pravice v ČR. *Středoevropské politické studie*. 2001, Vol. 3, No. 3. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=72>

³¹ Strmiska, Maxmilián. Protipřistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu. *Středoevropské politické studie*. 2001, Vol. 3, No. 3. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=70>

³² Stojarová, Věra. Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Středoevropské politické studie*. 2004, Vol. 2-3, No. 6. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>

³³ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005.

³⁴ Drulák, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál 2008.

I Analýza jednotlivých politických stran

1. Občanská demokratická strana

1.1 Programové dokumenty

U Občanské demokratické strany (dále jen ODS) nelze ve většině případů striktně oddělit programové dokumenty od volebních programů. K programovým dokumentům jako takovým strana řadí jen málo publikací. Obecně na tuto složku neklade ODS veliký důraz a své programové vymezení doplňuje několika obsáhlými volebními programy.

Častým jevem jsou také úzce specifikované programové dokumenty zaměřené jen na určitý resort, namísto celostranických širokospektrálních klasických programových dokumentů.

K celostranickým programovým dokumentům ODS patří následující: Cesta k prosperitě (1992), dlouhodobý program Politický program ODS (1995), 4 Poděbradské artikuly (1998) a střednědobé dokumenty Modrá šance (2003/2004). Vzhledem k výše zmíněné provázanosti programových dokumentů a volebních programů musíme do programatického ukotvení strany zařadit také volební programy pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České Republiky (dále jen PSP ČR) z roku 2002 a 2006.³⁵

Abych se při analýze materiálů vyhnula zmatkům, je třeba upozornit, že v několika případech se kryjí názvy více volebních programů anebo se stírá rozdíl mezi volebním programem a programovým dokumentem. Pod stejným jménem Svoboda a prosperita tak vystupují volební programy do PSP ČR z let 1992 a 1996, a volební programy pro rok 2002 a 2006, Volební desatero a Společně pro lepší život, jsou současně programovými dokumenty.

U ODS budu analyzovat i několik vybraných úzce specifikovaných programových dokumentů, které se detailněji věnují problematice imigrace. Těmi jsou některé koncepční dokumenty vydané stínovou vládou ODS v letech 1998 až 2002, zejména pak stínovým ministrem vnitra ODS Ivanem Langrem.

U ODS platí, že problematika národnostních menšin a imigrace byla dříve zmíněna ve volebním programu než v programovém vymezení. Z celostranických

³⁵ Malíř, Jiří, Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk 2005.

širokospektrálních programových dokumentů můžeme první informace k problematice národnostních menšin nalézt nejdříve v programu 4 Poděbradské artikuly.

1.1.1 4 Poděbradské artikuly

Čtyři poděbradské artikuly jsou čtyři hesla přijatá na setkání starostů ODS v Poděbradech v březnu 1998. Pro nás je zajímavé čtvrté heslo „Solidarita zodpovědných“. To je stejně jako ostatní artikuly rozvinuto ve volebním programu ODS pro volby do PSP ČR 1998 s názvem Hlavu vzhůru. Již zde jsme tedy svědky prolínání programových dokumentů a volebních programů.

Čtvrtá artikula se ve stručnosti věnuje menšinám, ale ne přistěhovaleckým, ale pouze menšině romské.

1.1.2 Modrá šance – I. Langer: Modrá šance pro slušné lidi, moderní a bezpečný stát

V letech 2003-2004 v edici Modrá šance vydala ODS 16 dokumentů, které jsou většinou koncepčními materiály stínových ministrů a ministryň. Ze všech dokumentů Modré šance, pouze prohlášení tehdejšího stínového ministra vnitra Ivana Langra obsahuje návrhy k imigraci.

Kapitola věnovaná imigraci nese název Nelegální migrace a spolu s ostatními podkapitolami jako je terorismus, korupce, organizovaný zločin, násilná a majetková kriminalita, výroba a distribuce drog je jednou z podkapitol sekce Bezpečnostní priority.

Již z tohoto umístění vyplývá, že kapitola Nelegální imigrace se věnuje pouze negativním aspektům imigrace. ODS si uvědomuje, že Česká republika se svým blížícím se vstupem do Evropské unie stává zemí pro cizince lákavou. Navíc ODS reaguje na strategii zemí západních evropských zemí, které přijímají restriktivní opatření a ztěžují pro cizince podmínky pro jejich trvalé usazení. To vede podle ODS k tomu, že cizinci, kteří se do zemí západní Evropy nedostanou, „zůstávají“ v České republice. Občanští demokraté se obávají, že v důsledku těchto dvou skutečností výrazně vzroste počet cizinců na území České republiky a tomu chtějí zabránit.

Cílem ODS je zavést metody efektivního usměrňování počtu cizinců, kteří se chtějí usadit v České republice. ODS prosazuje v tomto ohledu silný stát vybavený příslušnými kompetencemi a žádá také, aby Česká republika přijala vlastní koncepční a účinnou imigrační politiku.

Ačkoliv kapitola nese název Nelegální imigrace, nevěnuje se pouze nástrojům omezování nelegální imigrace, ale omezování imigrace vůbec. Z textu vyplývá, že ODS chce zmenšit počty do Česka přicházejících cizinců obecně. Ivan Langer píše: „Vzhledem ke snížení možnosti cizinců usadit se v západoevropských zemích je třeba upravit již nevyhovující právní úpravu cizinecké problematiky v ČR, aby umožnila účinně regulovat růst počtu cizinců majících v úmyslu usadit se v ČR, zefektivnit postup proti nelegální migraci a nelegálnímu pobytu cizinců, zrychlit a zpřísnit azylové řízení.“³⁶

Imigrační politika ČR by se podle ODS měla věnovat zejména čtyřem oblastem – trhu práce, azylovému zákonodárství, integračním programům a činnosti příslušných státních orgánů.

V oblasti trhu práce se občanští demokraté ostře vymezují proti aktivní imigrační politice ČSSD³⁷, když nesouhlasí s tím, aby se přijímáním cizinců částečně řešily problémy důchodového systému a stárnutí populace nebo nezaměstnanost. Jejich návrhem v této oblasti jsou tvrdé postihy zaměstnavatelů, kteří dávají práci cizincům bez pracovního povolení.

Velmi restriktivní politiku zamýšlí ODS v azylovém zákonodárství a u podmínek pro pobyt cizinců. Strana chce urychlit azylové řízení a docílit toho aby se, po vzoru „vyspělých zemí“, zpřísnily podmínky pro udělování azylu. Takzvané „neopodstatněné“ žádosti o azyl (od žadatelů z „bezpečných“ zemí) chce projednávat ve zkráceném řízení. Co se týče podmínek pro pobyt cizinců obecně, plánuje ODS „snížit benevolenci zákona o pobytu cizinců, zpřísnit podmínky imigrace cizinců do ČR a podmínky jejich pobytu – zejména omezit počet imigrantů, zpřísnit podmínky pro udělení víza, povolení krátko- a dlouhodobého pobytu, zavedení čekací lhůty před udělením trvalého pobytu, rozšíření důvodů pro vyslovení zákazu pobytu, institut dočasného útočiště pro řešení možnosti pobytu cizince v ČR z humanitárních důvodů. Zavést automaticky trest vyhoštění pro každého cizince, který se u nás dopustí úmyslného trestného činu.“³⁸

Velmi zajímavé a ojedinělé jsou návrhy ohledně integračních programů. Integrační programy občanští demokraté adresují jen azylantům, kteří potřebují ochranu našeho státu. ODS zde výslovně uvádí, že bude podporovat integraci pouze těch cizinců, kteří pobývají v ČR z bezpečnostních důvodů.

³⁶ I. Langer: *Modrá šance pro slušné lidi, Moderní a bezpečný stát*, ODS, Praha, 30. září 2004, str. 38. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=67

³⁷ Viz. kapitola 2.2.3, strana 34, poznámka pod čarou č. 63.

³⁸ ODS, 2004, str. 38 – 39.

Svou restriktivní imigrační politiku shrnuje ODS tak, že „Česká republika nemůže být branou otevřenou pro všechny, kdo do ní chtějí vstoupit. Má být otevřena těm, kteří zde chtějí spořádaně žít, pracovat a dodržovat zákony.“³⁹

Podle mého názoru z textu kapitoly Nelegální imigrace vyplývá, že ODS je ochotna přijmout víceméně jen ty cizince, kteří potřebují ochranu našeho státu z bezpečnostních, humanitárních a podobných důvodů, ale je velmi opatrná vůči přijímání ostatních cizinců, kteří do Česka pouze „jdou za lepším“⁴⁰, jako jsou třeba pracovní imigranti.

Domnívám se, že si ODS lehce protiřečí, když mnohokrát v tomto dokumentu tvrdí, že chce omezovat počty cizinců přicházející do ČR (a podporovat integraci jen cizinců, kteří potřebují ochranu našeho státu) a zároveň tvrdí, že ČR je otevřená těm, kdo zde chtějí slušně žít, pracovat a dodržovat zákony. ODS tvrdí, že chce Českou republiku chránit proti cizincům, kteří do ní přicházejí s nekalými úmysly, ale podle výše uvedeného chce spíše omezovat počty cizinců v ČR obecně.

1.1.3 Bezpečný stát pro všechny, kdo dodržují zákony

Toto je jeden z rezortních programových dokumentů stínové vlády ODS z let 1998-2002. Svým obsahem v podstatě kopíruje výše zmíněnou část z edice Modrá šance. Zde jde ale ODS ve vymezení se vůči imigraci ještě o něco dál když imigraci nazývá hrozbou pro stabilitu státu.

Stínový ministr vnitra Ivan Langer píše: „Hrozbou pro stabilitu státu se rovněž stává migrace, zejména nelegální. Je nezbytně nutné účinně regulovat růst počtu cizinců majících v úmyslu usadit se v ČR.“⁴¹ Langer používá slovo migrace, ale z obsahu prohlášení je zřejmé, že myslí imigraci.

1.1.4 Bezpečný život občanů

Tento dokument je další z řady rezortních dokumentů stínového ministerstva vnitra. Problematika národnostních menšin a imigrace je tentokrát pojednána v kapitole Důslednější cizinecká politika. ODS zde opakuje svůj nesouhlas s aktivní imigrační politikou ČSSD. Stejně jako v předchozím dokumentu, spojuje zde ODS imigraci s hrozbou organizovaného zločinu. Chce proto sladit vízovou politiku ČR s politikou

³⁹ ODS, 2004, str. 39.

⁴⁰ Vlastní výraz, nikde v analyzovaném textu se nenachází.

⁴¹ *Bezpečný stát pro všechny, kdo dodržují zákony*, ODS, Praha, 11. června 2000. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=24

Evropské unie a zavést vízovou povinnost vůči zemím představujícím riziko pro bezpečnost ČR. Opět také deklaruje záměr potírat nelegální zaměstnávání cizinců a zpřísnit podmínky jejich podnikání tak, „aby nešlo jen o zástěrku pro usazení se u nás a pro páchání závažné trestné činnosti.“⁴²

1.2 Volební programy

Jak již bylo řečeno, některé z volebních programů Občanské demokratické strany slouží zároveň jako programové dokumenty strany a byly i s tímto záměrem koncipované. To je případ dvou volebních programů – Volební desatero pro volby do PSP ČR v roce 2002 a Společně pro lepší život pro volby do PSP ČR 2006.

První zmínku k problematice národnostních menšin a imigrace přináší volební program Svoboda a prosperita z roku 1996. Zhruba ve stejném minimálním rozsahu a s podobným obsahem se k imigraci vyjadřuje i program Hlavu vzhůru pro následující volby v roce 1998. Velmi málo prostoru je imigraci věnováno i v programu Volební desatero pro rok 2002. Překvapivě v obsáhlém, téměř sedmdesátistránkovém volebním programu Společně pro lepší život z roku 2006 je informací k imigraci nejméně. Pro problematiku přistěhovalectví zde neexistuje samostatná kapitola ani samostatný odstavec.

1.2.1 Svoboda a prosperita, volební program pro volby do PSP ČR 1996

Jako již tradičně, názory občanské demokracie k imigraci jsou vyjádřeny v kapitole týkající se bezpečnosti - Bezpečnost občanů. ODS zde spojuje příchod cizinců na naše území se zvýšenou kriminalitou, které slibuje zamezit. V programu stojí, že ODS pracuje na zpřísnování podmínek pro usazování cizinců v České republice i podmínek udělování azylu. V této oblasti vyzdvihuje regulační činnost Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Důležité v tomto volebním programu je, že kromě toho, že chce strana sladit vízovou politiku České republiky s vízovou politikou Evropské unie, slibuje také vytvořit vlastní imigrační politiku České republiky. Hlavním cíl strany zůstává stejný - regulovat nelegální i legální imigraci.

⁴² *Bezpečný život občanů*, ODS, Praha, 28. května 2002. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=87

1.2.2 Hlavu vzhůru, volební program pro volby do PSP ČR 1998

Součástí tohoto volebního programu jsou již zmíněné čtyři poděbradské artikuly.⁴³ Kromě podkapitoly patřící artikule Solidarita zodpovědných se tento program imigraci prakticky nevěnuje. Nicméně v kapitole Hájíme národní zájem, která je zasvěcená integračním procesům na globální úrovni se dají určité myšlenky občanských demokratů vyčíst. Obsah této kapitoly je směřován spíše vůči nadnárodním seskupením a mezinárodním integračním procesům, tedy od České republiky navenek vůči ostatním. Některé body jsou nicméně obojaké a dá se z nich vyvozovat, že vyjadřují i mínění strany co se týče České republiky dovnitř, vůči přistěhovalcům. K takovým patří odhodlání ODS udržet „zřetelně vymezenou českou národní identitu“,⁴⁴ hájit suverénní národní stát a podporovat zdravý patriotismus. Podle mého mínění se dají myšlenky ODS o pozici národního státu v mezinárodním společenství domyslet a vyjádřit tak, že suverénní a zdravě patriotický má být stát navenek jak vůči ostatním státům, tak i vůči přistěhovalcům, kteří do něj chtějí přijít žít.

1.2.3 Volební desatero, volební program pro volby do PSP ČR 2002

Ani v tomto volebním programu se při analýze jeho obsahu nebudeme držet striktně hesel imigrace, přistěhovalci, cizinci, národnostní menšiny a podobně, ale prozkoumáme i to, co ODS navrhuje v jiných oblastech, které jsou s naším tématem nějakým způsobem spojeny.

Čtvrté prohlášení desatera zní: ODS volí české národní zájmy. Tato kapitola je zaměřena na mezinárodní vztahy a i nám něco napoví. ODS píše: „Naše země má své oprávněné zájmy a její představitelé je musí hájit. ODS je připravena hájit zájmy českých občanů odhodlaně a důsledně. Nestojíme o vyvolávání konfliktů a třenic s jinými národy. Nechceme také žádné výhody na jejich úkor. Budeme ale stát na svém stejně zásadově jako představitelé jiných zemí hájící zájmy vlastní.“⁴⁵ Výčet hodnot, které je podle ODS třeba chránit je následující: „...naše státnost, tak těžce vybojovaná našimi předky. Naše historie, způsob života, zvyky, tradice, kultura, hospodářské a politické zájmy, majetková a právní stabilita a jistota, tedy vše, co po nás – jako dědictví – převezmou naše děti a děti jejich dětí.“⁴⁶

⁴³ Viz výše 1.1

⁴⁴ *Hlavu vzhůru*, ODS, 1998, str. 15. Dostupné z WWW: www.ods.cz/volby/programy/1998.php

⁴⁵ *Volební desatero*, ODS, Praha, 2002, str. 14. Dostupné z WWW: http://www.ods.cz/docs/programy/program_2002.pdf

⁴⁶ ODS, 2002, str. 14.

Konkrétní zmínku k imigraci najdeme pod devátým heslem desatera ODS volí činy místo gest. Pojednání problematiky imigrace je zde uvedeno nadpisem Přistěhovalecký problém. ODS vytýká dosavadní vládě⁴⁷ její pasivní přístup ke vzrůstajícímu počtu přistěhovalců a rozhodně kritizuje aktivní imigrační politiku ČSSD (viz. výše).

Občanští demokraté tvrdí, že je třeba o problémech spojených s imigrací veřejně a nahlas mluvit, protože jedině tak se dá předejít tomu, aby se toto téma dostalo do rukou populistických xenofobů a bylo jimi zneužíváno. „Xenofobie a odpor k přistěhovalectví vítězí právě tam, kde se problémy neřeší“⁴⁸, míní ODS.

ODS slibuje, že vypracuje návrhy, jak zpřísnit kritéria pro přistěhovalectví. „Případy zneužívání azylu a ochrana před přistěhovalci z “rizikových“ oblastí – zvláště po 11. září – jsou starostmi, kterými se dnes zabývají všechny demokratické země“⁴⁹, zdůvodňují svůj záměr občanští demokraté.

1.2.4 Společně pro lepší život, volební program pro volby do PSP ČR 2006

Ze čtrnácti sekcí tohoto volebního programu najdeme heslovité zmínky k imigraci v kapitole PLUS pro bezpečnost a moderní stát. Zde ODS představuje řadu návrhů pro zvýšení bezpečnosti občanů. Mezi nimi figuruje i záměr „nekompromisně potírat všechny projevy extremismu, pravicového i levicového“⁵⁰ a závazek zrychlit a zpřísnit azylové zákonodárství. Strana slibuje, že zamezí tomu, aby přistěhovalci pobyt v České republice zneužívali k páčání trestné činnosti a zaměstnavatelům zabránil cizince nelegálně zaměstnávat.

Na okraj je ještě možné zmínit kapitolu PLUS pro českou zahraniční politiku, kde se ODS zasazuje o odstranění diskriminačních podmínek, které po vstupu České republiky do Evropské unie v některých oblastech panují, například ve volném pohybu osob.

1.3 Shrnutí

Stěhování cizinců do České republiky vnímá ODS vesměs jako negativní jev. Její postoj je jasný a stručný – omezovat počty přicházejících cizinců a bojovat proti kriminalitě spojené s imigrací.

⁴⁷ Do voleb 2002 menšinová vláda ČSSD s premiérem Milošem Zemanem, poté koaliční vláda ve složení ČSSD, KDU-ČSL,US-DEU s premiérem Vladimírem Špidlou.

⁴⁸ ODS, 2002, str. 21.

⁴⁹ ODS, 2002, str. 21.

⁵⁰ *Společně pro lepší život*, ODS, 2. května 2006, str. 40. Dostupné z WWW: http://www.ods.cz/docs/programy/program_2006.pdf

Kromě těchto cílů prezentuje strana téměř v každém prohlášení na adresu imigrace, ještě tyto záměry: omezení nelegální imigrace, zamezení nelegálnímu zaměstnávání cizinců, boj s kriminalitou páchanou přistěhovalci a cizineckým organizovaným zločinem.

V souvislosti s imigrací strana vždy varuje před kriminalitou a tyto dva jevy často spojuje, v některých případech⁵¹ mezi ně téměř klade rovnítko. Častým opakováním této spojitosti vzbuzuje ve voliči dojem, že cizinci jsou kriminálníci, aniž by ale platnost těchto implikací ve svých programech jakkoli podložila.

ODS rozhodně nesouhlasí s aktivní imigrační politikou ČSSD, která chce pomocí příchodu vybraných cizinců částečně řešit problémy českého důchodového systému, nízké porodnosti a nezaměstnanosti. ODS je důsledně proti tomu a často to zdůrazňuje.

Občanští demokraté chtějí zpřísnit azylovou politiku. Zamýšlí zrychlit azylové řízení a omezit počet udělovaných azylů.

Programy ODS obsahují podle mého názoru protimluv, kdy strana na jednu stranu tvrdí, že chce omezovat počty cizinců přicházejících do ČR, a na druhou stranu píše, že je otevřená těm, kdo zde chtějí „spořádaně žít, pracovat a dodržovat zákony.“⁵² Takových cizinců může být mnoho, a v tom případě se tyto dvě myšlenky kříží.

Problematiku imigrace ODS pojednává výhradně v kapitolách věnovaných bezpečnosti a bezpečnost (respektive kriminalita) je vsutku jediné téma, se kterým je imigrace v programech ODS dávána do souvislosti.

Vyjádření k problematice přistěhovalců jsou vždy stručná, ta delší dosahují jen několika málo vět. Pravidelně se jedná pouze o výčet restriktivních opatření, která hodlá ODS prosadit. Ve stranických programech nenajdeme žádné konstruktivní návrhy, které by se týkaly např. integrace cizinců. Na integraci myslí ODS pouze u cizinců, kteří v ČR pobývají z bezpečnostních důvodů.

Strana přistěhovalců prezentuje jako negativní jev a potencionální nebezpečí.

Při popisu svého přístupu k imigraci používají občanští demokraté slovník sestávající z termínů jako je nebezpečí, omezení, regulace, zpřísnění atp.

⁵¹ Viz. např. prohlášení „Za závažný problém považuje ODS migraci cizinců a kriminalitu, která je s migrací spojená.“ v *Svoboda a prosperita*, Volební program ODS, ODS, 1996, str. 15. Dostupné z WWW: <https://www.ods.cz/volby/programy/1996/program.php?kap=2>

⁵² ODS, 2004, str. 39.

2. Česká strana sociálně demokratická

2.1 Programové dokumenty

Programové ukotvení České strany sociálně demokratické (dále jen ČSSD) vystihuje více dokumentů. Prvním programovým dokumentem byl po předchozích volebních programech dokument Alternativa pro naši zemi. Tento střednědobý program, schválený v březnu 1997, se k imigraci nevyjadřuje. Novým střednědobým programem strany se stal dokument s názvem Lidskost proti sobectví – prosperita pro všechny⁵³, schválený v lednu 2002. V březnu 2003 vydala ČSSD rozsáhlý, osmdesátistránkový, dlouhodobý program Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici. Zatímco střednědobý program strany je rozdělen do šesti širokých okruhů a témata pojednává spíše v obecné rovině, dlouhodobý program je velmi podrobný a jednotlivým bodům se věnuje o poznání detailněji.

2.1.1 Lidskost proti sobectví – prosperita pro všechny

Tento program nenabízí k tématu imigrace prakticky žádné informace. Nicméně se podrobně věnuje ochraně lidských práv a právům národnostních menšin, které s imigrací do velké míry souvisí a proto jej zde uvádím.

V sekci Jaká je naše politika a podkapitole Demokratický a sociálně právní stát věnuje rozsáhlou pasáž ochraně lidských práv, kde speciálně zmiňuje národnostní menšiny. ČSSD odkazuje na zákon o právech národnostních menšin⁵⁴, který navrhla během svého předcházejícího vládního období (1998 – 2002) a Parlament jej schválil. Cílem ČSSD je v duchu tohoto zákona umožňovat příslušníkům národnostních menšin svobodně uplatňovat jejich práva. Mezi ně patří například právo na sdružování, právo účastnit se řešení záležitostí týkajících se národnostní menšiny, právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny, právo na vícejazyčné názvy a označení, právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy, právo na rozvoj kultury příslušníků národnostních menšin atd.

ČSSD proklamuje, že se bude zasazovat o plnění všech závazků, které vyplývají z Listiny základních práv a svobod a jiných úmluv. Kromě toho chce ČSSD bojovat zejména proti rasové diskriminaci, xenofobii a kulturní a sociální netoleranci. Sociální

⁵³ Některé názvy volebních programů a programových dokumentů se shodují. Některé názvy volebních programů použila ČSSD vícekrát, např. Lidskost proti sobectví se jmenoval volební program pro rok 1996 i 1998.

⁵⁴ Zákon o právech příslušníků národnostních menšin 273/2001 Sb.

demokraté také slibují podporu občanským sdružením a neziskovým organizacím, které se zasazují o ochranu lidských práv.

V závěru této kapitoly se ČSSD vyjadřuje pro multikulturní Evropu, kde by si ale česká společnost měla zachovat svou identitu.

Po obecném pojednání problematiky národnostních menšin se program obrací konkrétně k Romům. Toto téma řeší ČSSD o poznání detailněji, také proto, že soužití romské menšiny s většinovou společností vnímá z problematiky menšin jako „nejvážnější a nesporně nejsložitější problém.“⁵⁵

2.1.2 Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici

V tomto programu jsou národnostní menšiny zmiňovány velmi často a ČSSD na ně nezapomíná ani při popisu svých základních hodnot. V podkapitole Rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě a právech stojí, že všichni lidé, bez ohledu na faktory jako je pohlaví, věk atd., ale také rasa a národnost, mají mít stejná práva i povinnosti. Stejně tak v podkapitole Solidarita ČSSD uvádí, že bude usilovat o vytvoření důstojných podmínek pro život tradičně ohrožených skupin, jako jsou důchodci, rodiny s dětmi, nemocní a nezaměstnaní, ale také „jinak znevýhodněné menšiny“.

Přistěhovalectví se ČSSD poprvé konkrétněji věnuje v kapitole Jaký svět chceme vytvářet: od současného nadnárodního uspořádání ke globální spravedlnosti. V této části programu strana uvádí svá stanoviska k aktuálním tématům celosvětového významu jako je globalizace, bezpečnost, udržitelný rozvoj, životní prostředí, sociální spravedlnost. Do tohoto výčtu řadí také multikulturní uspořádání, které je popsáno zejména v podkapitole Politický a multikulturní deficit.

Strana tvrdí, že kromě jiného posilují demokratický deficit států také „neokonzervativní, nacionalistické a rasistické reakce na současnou zvýšenou míru kontaktů a střetů lidí odlišných kultur.“⁵⁶ Uvádí, že v Severní Americe a západní Evropě se soužití většinové populace s příslušníky jiných národů řeší aplikací multikulturního modelu, a že i Česká republika, přestože na jejím území nežijí takové počty cizinců, by měla tento model přijmout za svůj. „Nelze přehlédnout, že také na našem území se již zvyšuje počet příslušníků skupin obyvatelstva, které mají odlišné kulturní zázemí (romské, vietnamské, ukrajinské a další menšiny, pro něž se ČR stává atraktivní zejména po jejím

⁵⁵ *Lidskost proti sobectví – prosperita pro všechny*, ČSSD, 26. ledna 2002. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/nas-program/strednedoby-program

⁵⁶ *Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici*, ČSSD, 30. března 2003, str. 13. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program

vstupu do EU).“⁵⁷ Teprve až v tomto programu spojuje strana problematiku menšin explicitně s přistěhovanci a dočasně usedlími cizinci.

ČSSD chce odstranit překážky integrace příslušníků menšin a plnohodnotně je začlenit do demokratického života společnosti. Za tím účelem je třeba zamezit projevům rasismu a xenofobie a předejít tomu aby taková populistická a fundamentalistická hnutí, která tyto negativní jevy podporují, získávala podporu veřejnosti.

Největší obhajobou multikulturního uspořádání je podkapitola Globální vládnutí a multikulturní řád. ČSSD zde multikulturní řád definuje obecně jako „respektování lidských práv a úsilí o harmonický vztah mezi příslušníky a národy jednotlivých kultur jak v rámci jednotlivých států, tak na mezinárodní úrovni.“⁵⁸ K tomu dodává, že multikulturní politika je taková, která nepřehlíží hlas menšin, naopak mu naslouchá, přestože může být slabý nebo záměrně zvnějšku oslabovaný, a promítá jeho požadavky do praktické politiky. Multikulturní řád jako soužití většinové populace s menšinami podle ČSSD prohlubuje demokracii a přináší vzájemné obohacení.

Tyto myšlenky jsou jedinou konkretizací toho, jak si ČSSD multikulturalismus v České republice představuje a co si představuje pod pojmem multikulturalismus vůbec. Dosud toto označení používala bez jakéhokoli vysvětlení. Výše strana uvedla, že ČR by se měla řídit vzorem, který aplikují severoamerické a západoevropské země. Všechny státy této kategorie ale rozhodně nepoužívají stejný model, navíc se nachází v často diametrálně odlišné situaci než ČR. Ze strany sociálních demokratů se tedy jedná pouze o neurčité politické heslo, které si volič může vyložit různě.

Další část dlouhodobého programu strany je zasvěcena problematice evropské integrace. O imigraci se zde nemluví, přesto ale můžeme v podkapitolách Demokratický a multikulturní řád a Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika najít některé důležité informace. V prvně jmenovaném oddíle ČSSD oponuje konzervativcům a vyvrací jim stanovisko, že omezování kompetencí národního státu je pro sjednocování Evropy destruktivní. Podle ČSSD se konzervativci mýlí v tom, že národ chápou jako etnický, nikoliv občanský. ČSSD naopak říká, že „neexistuje žádný důvod, proč by proces určení lidu jakožto suveréna nemohl navázat na historický vývoj, který vede od lokálního dynastického útvaru přes demokratický národní stát až k regionálnímu nebo kontinentálnímu multikulturnímu demokratickému celku.“⁵⁹ Své pojetí občanského národa

⁵⁷ ČSSD, 2003, str. 13.

⁵⁸ ČSSD, 2003, str. 19.

⁵⁹ ČSSD, 2003, str. 28.

zdůrazňuje ČSSD také později v kapitole věnované lidským právům, když říká, že princip občanské rovnosti musí být nadřazen kvalitativním odlišnostem ve společnosti a že musí panovat tolerance většin vůči menšinám a naopak.

Chápání národa jako občanského je důležité východisko a bude ovlivňovat i přístupy ČSSD k imigraci.

Přestože jsem dosud v souvislosti s multikulturním uspořádáním zmiňovala víceméně jen pozitiva, která v tomto řádu ČSSD vidí, uvědomuje si strana i jeho negativa. Již dříve v programu varovala před terorismem a nyní v kapitole Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika řadí migrační tlaky k novým bezpečnostním hrozbám.

Pro téma imigrace je v dlouhodobém programu strany zásadní kapitola Rozvoj solidární a sociálně spravedlivé společnosti. Zde se vedle témat pro ČSSD klíčových jako je zaměstnanost, rodina a populační vývoj, sociální zabezpečení, zdravotní péče a bydlení, řeší také migrace. Té je věnována samostatná podkapitola s názvem Migrace, migrační politika.

Je zajímavé, že v této stručné kapitole o třech odstavcích pojednává ČSSD problematiku imigrace konkrétněji a uceleněji vůbec poprvé. Obsah tvoří převážně obecná prohlášení, která se týkají lidských práv a již výše zmiňovaných důsledků globalizace. Nicméně v textu se nacházejí také dvě věty, kde ČSSD nenápadně, ale velice jasně formuluje svůj pohled na imigraci.

ČSSD konstatuje, že Česká republika se dlouho vyvíjela jako národnostně homogenní, uzavřená společnost. V důsledku globalizace a evropské integrace si ale bude muset zvyknout na příliv cizinců, kteří sem přicházejí žít. Tato skutečnost si podle ČSSD vyžaduje přijmout novou migrační politiku. Při jejím vytváření je podle strany důležité mít na paměti demografický vývoj a nízkou porodnost v Čechách a proto využít příchodu nových přistěhovalců k vyrovnání chybějících domácích sil. „Tento vývoj...vyžaduje formulovat novou aktivní i pasivní migrační politiku, která vezme v úvahu i nízkou úroveň přirozené reprodukce obyvatelstva, což bude znamenat pokles perspektivní nabídky pracovní síly z domácích zdrojů. Příchod imigrantů může posilovat aktivní složku populace a zmírňovat tak očekávané negativní důsledky populačního vývoje.“⁶⁰

Podle ČSSD je migrační politika nejen otázkou politickou, ale také ekonomickou, bezpečnostní a jak plyne z uvedeného citátu, i demografickou. ČSSD naznačuje svůj záměr praktikovat aktivní výběrovou imigrační politiku tím, že chce, aby stál bral v úvahu

⁶⁰ ČSSD, 2003, str. 48.

věková, kulturní a kvalifikační hlediska.⁶¹ Součástí státní imigrační politiky má být i podpora integrace cizinců formou pomoci s bydlením, vzděláním, zaměstnáním a sociálním zajištěním. V otázce vzdělání zdůrazňuje ČSSD kromě jazykových znalostí také to, aby se jak příslušníci národnostních menšin, tak většinová populace naučili respektovat kulturní odlišnosti a žít v multikulturní společnosti.

ČSSD věří, že k překonání předsudků a nedůvěry k cizincům pomůže Čechům členství v Evropské unii, které také přinese podporu při začleňování menšin do většinové společnosti. Dříve v programu strana uvedla, že jedním z důvodů zvýšené imigrace je právě členství v Evropské unii. Evropskou unii tedy strana pravděpodobně chápe jako částečnou příčinu zvýšené imigrace a zároveň jako nástroj řešení tohoto fenoménu.

ČSSD nezapomíná zdůraznit, že i přes účast v multikulturním uspořádání si česká společnost musí zachovat svou národní identitu.

Závěrečnou část dlouhodobého programu ČSSD představuje kapitola o kultuře se souhrnným názvem Společnost globální, evropské a národní kultury. Strana se zde opět odvolává na multikulturalismus a tvrdí, že v rámci této ideje podporuje instituce, které pečují o zachování kulturního dědictví všech národnostních menšin žijících v České republice.

Velmi zajímavá je podkapitola Soužití příslušníků různých kultur, která pojednává zejména integraci imigrantů. ČSSD míní, že je třeba začlenit cizince do většinové společnosti. Při tom je zapotřebí aby se jednalo o začleňování demokratické, aby byly dodržovány zákony přijímající země a aby obě strany respektovaly své kulturní odlišnosti. Při dodržení těchto podmínek by pak měla integrace probíhat bez projevů kriminality a násilí. Podle ČSSD se jednotlivé národní kultury v současném světě stále více ovlivňují a prolínají což imigrace výrazně posiluje. Strana tvrdí, že bez multikulturní integrace není možné realizovat moderní evropskou kulturní politiku a harmonický vztah mezi příslušníky různých kultur. Snahu o uchování kulturní rozmanitosti si ČSSD vytyčuje jako důležitý úkol.

⁶¹ Zde ČSSD pravděpodobně odkazuje na svůj projekt Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků. Více viz. str. 34, poznámka pod čarou č. 63.

2.2 Volební programy

Volební programy ČSSD od roku 1990 až do roku 1996 se k problematice imigrace nevyjadřují. První ucelenější informace k národnostním menšinám najdeme až ve volebním programu pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky z roku 1998. Neplatí, že by v každém dalším volebním programu bylo toto téma více rozvedeno. To potvrzuje hned následující volební program Člověk na prvním místě pro rok 2002, kde se o imigraci téměř vůbec nemluví. Je ale nutno přiznat, že tento volební program je velmi netypický. Není rozdělen podle jednotlivých témat, která by souvisle vykládal, ale je členěn jakoby očima několika prototypů potenciálních voličů a pro ně v jednovětvých odrážkách vypočítává výhody, které získají volbou ČSSD. Proto nejen imigrace, ale ani ostatní témata nejsou rozváděna. Tento deficit plně kompenzuje volební program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR pro rok 2006 nesoucí název Jistoty a prosperita. Je to velmi obsáhlý a detailně rozpracovaný dokument, který podle mého názoru nezůstane jen volebním programem, ale stane se základnou, z níž bude strana vycházet v budoucnu při tvorbě svého nového programového dokumentu.

2.2.1 Lidskost proti sobectví, volební program pro volby do PSP ČR 1998

Specifikem toho programu z pohledu migrace je, že se zabývá udělováním českého občanství pro všechny tehdejší československé občany, kteří v době rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky žili a dodnes žijí na českém území. V případě Čechů žijících na Slovensku navrhuje ČSSD zavedení dvojího občanství.

ČSSD předpokládá, že členství v Radě Evropy a budoucí přistoupení k Evropské unii pomohou obyvatelům dosud izolované České republiky zvyknout si na soužití s příslušníky jiných národů a vyrovnat se s kulturními odlišnostmi. ČSSD uvádí, že bude činit vše pro to „aby se česká společnost v co největší rozumné míře otevírala Evropě i světu a přetvářela se ve společnost multikulturní.“⁶² Strana slibuje dokončit legislativu týkající se uprchlíků a také zastavit negativní jevy, které provázejí příchod imigrantů. Strana zaručuje příslušníkům národnostních menšin žijících v České republice jejich plná práva a pomocí kulturních a sociálních programů chce pracovat na odstranění rasismu a xenofobie. V této kapitole se ČSSD také věnuje problematice romské menšiny.

⁶² *Lidskost proti sobectví*, ČSSD, 1998, str. 12. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/dokumenty/archiv/volebni-programy

V kapitole Sociální politika nacházíme poměrně důležitou zmínku o tom, že strana svou sociální podporu nebude směřovat pouze na české občany, ale také na cizí státní příslušníky žijící na našem území. Dále ČSSD plánuje, že zpřísní kontroly dodržování bezpečných pracovních podmínek včetně míst, kde pracují cizinci.

2.2.2 Člověk na prvním místě, volební program pro volby do PSP ČR 2002

Jak jsem již uvedla, je tento volební program velmi atypický a stručný. S otázkou imigrace se zde pojí pouze závazek bojovat proti živelnému a ilegálnímu dovozu levných pracovních sil. Kromě toho ale zmíním ještě jedno prohlášení, které sice tak, jak je uvedeno v tomto programu s imigranty nesouvisí, ale ukáže se zajímavé ve srovnání s volebním programem z roku 2006. V dokumentu Člověk na prvním místě ČSSD slibuje odstranit diskriminaci žen v pracovním procesu. Chce vymýtit rozdíly v odměňování žen a mužů a nastolit pro obě pohlaví rovnost příležitostí. V následujícím volebním programu se k tomu přidá závazek prosadit to samé ve vztahu Češi – cizinci.

2.2.3 Jistoty a prosperita, volební program pro volby do PSP ČR 2006

Tento volební program konečně opouští obecná ustanovení o lidských právech a právech národnostních menšin, tak jak převažovala v programových dokumentech strany a ve volebních programech 90. let, a přechází ke konkrétním opatřením. V kapitole Společnost sociálních jistot v sekci o zaměstnanosti sociální demokraté představují svůj plán jak začlenit některé cizince do českého trhu práce.

Tento plán bezpochyby vychází ze záměru zmíněného v dlouhodobém programu strany, který počítá se zaměstnáváním vybraných cizinců tak, aby zaplnili prázdná pracovní místa, která nejsou v důsledku špatného demografického vývoje schopni zaujmout Češi. Přesně to je obsahem i této kapitoly. ČSSD má na mysli zejména pracovní pozice vyžadující vysokou kvalifikaci. Protože je tento záměr pro imigrační politiku strany klíčový, uvádím přesnou citaci: „Vzhledem k demografickému vývoji lze předpokládat, že na českém pracovním trhu bude nedostatek vysoce kvalifikovaných pracovních sil. Zájmem státu proto je zajistit jejich dostatek, a to buď z vlastních zdrojů, nebo ze zahraničí. Je třeba zvýšit motivaci českých odborníků k hledání uplatnění na domácím trhu a vysoce kvalifikovaným cizincům usnadnit přístup na tento trh.“⁶³

⁶³ *Jistoty a prosperita*, ČSSD, Praha, 28. ledna 2006, str. 14. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/program-nadeje/volebni-program-cssd/katalog.html

K tomu ČSSD dodává, že při zaměstnávání cizinců bude vždy vycházet z aktuální situace, čímž se odvolává na skutečnost, že zahraniční pracovníky chce přijímat jako náhradu českých, kteří chybějí. Tím, že dává najevo, že čeští pracovníci mají přednost, se brání možným napadením. Jako ústupek cizincům chce strana zjednodušit udělování pracovních povolení a povolení k pobytu. Zároveň ale trvá na důsledném dodržování zákona a na transparentnosti při provádění těchto úkonů. Samozřejmě vyžaduje také potírání nelegální imigrace. V souvislosti s výše uvedeným plánem zmiňuje strana svůj projekt s názvem „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“⁶⁴, který slibuje rozšířit a dokončit.

V další části programu věnované rovnému zacházení ČSSD rozvíjí svou myšlenku z předchozího volebního programu. Stejně jako v programu Člověk na prvním místě píše, že se zasadí o rovné příležitosti pro muže a ženy a pro odstranění diskriminace v jejich odměňování, ale tentokrát přidává ještě cizince. ČSSD chce, aby rovné příležitosti a nediskriminační platy zavládly i mezi domácími a zahraničními pracovníky.

Zlepšení podmínek přistěhovalců je náplní kapitoly Sociální pomoc a sociální služby. Strana chce pomoci s integrací rodin přistěhovalců, zejména je chce podpořit na cestě k jejich ekonomické soběstačnosti a ochránit je před diskriminací. Za tímto účelem chce přijmout některá konkrétní opatření: dotovat nestátní neziskové organizace, které pracují s přistěhovalci na jejich integraci do většinové společnosti, poskytnou dětem přistěhovalců rovný přístup ke vzdělání a zajistit rovnoprávné postavení cizinců pojištěných ve veřejném zdravotním pojištění.

Již tradičně najdeme zmínku o národnostních menšinách v kapitole věnované kultuře. Mottem této kapitoly je „ČSSD podporuje rozvoj moderní i tradiční lidové kultury a péči o menšinovou, lokální a regionální kulturu.“⁶⁵ ČSSD píše, že chce uchovávat a rozvíjet český jazyk a českou kulturu, stejně tak má ale na paměti jak velký je význam jazyka a vlastní kultury pro národnostní menšiny žijící v České republice.

⁶⁴ Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků je projekt, který spustilo Ministerstvo práce a sociálních věcí v červenci 2003 s cílem přivést do České republiky kvalifikované zahraniční odborníky s rodinami a zlepšit tak její demografickou situaci. Zpočátku se projekt zaměřoval na žadatele z Chorvatska, Bulharska a Kazachstánu se záměrem počet zemí výrazně rozšířit. Jádrem projektu je bodové hodnocení žadatele o pobyt v Česku, které se odvíjí od faktorů jako je věk, jazyk, rodina, vzdělání, schopnost integrace. Na základě dosaženého počtu bodů má cizinec možnost ve zkrácené lhůtě získat trvalý pobyt v České republice, kde se může usadit i se svou rodinou. Více o projektu viz. <http://www.mpsv.cz/files/clanky/472/250703.pdf>

⁶⁴ ČSSD, 2006, str. 56.

⁶⁵ ČSSD, 2006, str. 56.

S tématem přistěhovalectví se v tomto volebním programu naposledy setkáme v kapitole Bezpečnost země a občanů, kde je vytyčen cíl bojovat proti nelegální imigraci a nezákonnému zaměstnávání cizinců a také proti terorismu a korupci v této oblasti.

2.3 Shrnutí

Zjistila jsem, že problematiku národnostních menšin zahrnuje sociální demokracie do svých programových a volebních materiálů od roku 1998.

Podle studie Lubomíra Kopečka⁶⁶ se ČSSD začala imigraci aktivně věnovat zejména po roce 2002 a to hned z několika důvodů. Jako rozhodující stimuly vidí Kopeček vládní zkušenost sociálních demokratů z let 1998 - 2006, významnou roli Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí, prudký nárůst nelegálních migrantů a přeměnu České republiky v cílovou zemi. Jedním z faktorů bylo podle Kopečka údajně také to, že se čeští sociální demokraté poučili z neúspěchu evropských sociálních demokracií, které imigraci neřešily.^{67, 68}

S touto Kopečkovou domněnkou souhlasím a v programatice strany jsem našla vyjádření, které ji podle mého názoru potvrzuje. V dokumentu Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici ČSSD píše, že je třeba předejít tomu, aby „populistická a fundamentalistická hnutí“, která podporují xenofobii a rasismus, získávala podporu veřejnosti. Tím strana podle mého názoru dává najevo, že se problematiky imigrace sama aktivně ujme, aby nebylo toto téma zneužito populisty.

V začleňování tématu národnostních menšin a imigrace do programů strany můžeme na základě naší analýzy vypožorovat určitý vývoj. V dokumentech z konce 90. let pojednává strana tuto problematiku velmi obecně a omezuje se pouze na obecná prohlášení o ochraně lidských práv a s tím souvisejících práv národnostních menšin. V programech z počátku nového tisíciletí nachází ČSSD svou profilační platformu v této oblasti, když začíná prosazovat multikulturalismus. Obhajobě multikulturního uspořádání, při níž ale nezapomíná zdůrazňovat nutnost zachování české národní identity, věnuje ČSSD značné úsilí ve svém dlouhodobém programu z roku 2003.

⁶⁶ Kopeček, Lubomír. České politické strany a přistěhovalectví v kontextu evropských trendů. In: Mareš, M., Kopeček, L., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004.

⁶⁷ Kopeček, Lubomír, 2004, str. 94-95.

⁶⁸ Kopeček přímo zde nespécifikuje, jaké strany má na mysli, ale z ostatního textu vyplývá, že jde například o nizozemskou sociálnědemokratickou Stranu Práce (PvdA) v parlamentních volbách 2002. Dalším příkladem je dánská Sociální demokracie (SD) v parlamentních volbách roku 2001.

Velikým nedostatkem je podle mého názoru skutečnost, že sociální demokraté často používají pojem multikulturalismus, aniž by jej definovali nebo vyjasnili, co jím konkrétně míní. Podle mě je nepřijatelné, aby svou imigrační politiku vystavěli na pojmu, jež voliči neobjasní. ČSSD píše, že Česká republika by měla přijmout multikulturní model, měla by se účastnit multikulturní integrace, měla by se přetvářet ve společnost multikulturní atd. Nikde ale strana nepřibližuje, jakými způsoby by toho chtěla dosáhnout a jaká opatření je třeba za tímto účelem přijmout. Na základě takto obecných proklamací nechává strana konkrétní představy na samotném voliči a tím vzniká velmi široký prostor pro volný výklad jejího programu.

V tomto programu již také sociální demokraté staví migraci do jedné řady spolu s pro ně klíčovými tématy. Uvedení migrace v samostatné kapitole a na stejné úrovni jako je např. zaměstnání, zdravotní péče a sociální zabezpečení považují ze strany ČSSD za propůjčení veliké důležitosti této problematice.

Celkově chápe ČSSD imigraci spíše pozitivně. Vyplývá to ze souvislostí, ve kterých o imigraci mluví. Sociální demokracie rozebírá zejména podporu imigrantů a jejich začlenění do většinové společnosti, sociální a ekonomické zabezpečení imigrantů, jejich ochranu před diskriminací a násilím, kulturní obohacování. Strana se samozřejmě věnuje také nezbytným opatřením tak, aby byla imigrace legální a ve všech aspektech podle zákona a aby imigranti respektovali většinovou společnost a dodržovali její pravidla. Tato opatření ale strana zmiňuje jaksimimochodem a spíše je jen dodává. Tyto řekněme restriktivní a ochranné zásady tedy rozhodně nejsou hlavními myšlenkami strany v oblasti imigrace, spíše naopak, jen dokládají mozaiku tak, aby bylo vše v pořádku.

ČSSD chce koncepčně řízenou imigraci těch, kdo budou pro Českou republiku přínosem. Imigrační politika státu má být podle sociálních demokratů aktivní. Legálním přistěhovalectvím vysoce kvalifikovaných zahraničních pracovníků chce ČSSD řešit stárnutí obyvatelstva a nedostatek pracovní síly.

3. Komunistická strana Čech a Moravy

3.1 Programové dokumenty

Na počátku 90. let přijala Komunistická strana Čech a Moravy (dále jen KSČM) několik programových dokumentů, ve kterých ale řešila zcela jiné problémy než imigraci. Poté v polovině 90. let následovaly různé dílčí deklarace, prognózy a hodnocení, nicméně nové komplexnější programové materiály byly přijaty až v prosinci 1999 na 5. sjezdu strany. Zde byly schváleny tři dokumenty: Program obnovy, Lepší cesta pro naši zemi a KSČM na přelomu tisíciletí. Poslední z těchto dokumentů čtenáře částečně seznamuje s názory strany na některé aspekty problematiky přistěhovalectví.

Svou programovou výbavu obohatila KSČM významněji na následujícím 6. sjezdu v roce 2004, kdy přijala dokument Naděje pro Českou republiku. Tento dokument prezentuje KSČM jako svůj dlouhodobý program. Nechybí zde několik prohlášení k imigraci.

3.1.1 KSČM na přelomu tisíciletí

V kapitole Mezinárodní sjednocování a spolupráce levice KSČM řeší integraci států na mezinárodní úrovni a z toho plynoucí důsledky. „Probíhající přelévání obyvatelstva a multikulturní charakter narůstající i v středoevropském prostoru staví KSČM před stále naléhavější úkol. Jde o to, energicky se podílet na předcházení a překonávání averze vůči cizincům, některým menšinám, migraci z jihu a východu a s tím spojeného nebezpečí nacionalismu a rasismu jako jevů KSČM cizích.“⁶⁹

Zároveň ale komunisté dodávají, že jejich záměrem je také „posilování národního povědomí a vlastenectví ve vztahu k naší zemi“.⁷⁰

3.1.2 Naděje pro Českou republiku

Dlouhodobý program strany je členěn podle jednotlivých témat a problematika imigrace je stručně pojednána ve více kapitolách, a proto v různých kontextech.

V kapitole Ochrana sociálních zájmů občanů KSČM píše, že chce odstranit vytěsňování různých sociálních skupin na okraj společnosti. Strana má na mysli zejména Romy, ale i další skupiny jako bezdomovce, zdravotně handicapované a jiné. Konkrétně

⁶⁹ KSČM na přelomu tisíciletí, KSČM, 5. prosince 1999. Dostupné z WWW: <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3765&item=33798&category=>

⁷⁰ KSČM, 1999.

cizince ale neuvádí. Problematika národnostních menšin figuruje dále v kapitole Společnost vzdělání a informací. Poté, co se strana vymezuje vůči „uniformitě a vulgární amerikanizaci“ české kultury, přechází k tématu národní identity. „KSČM bude podporovat rozvíjení národní identity a svébytnosti s plným zapojením etnických menšin, včetně Romů, při prohlubující se orientaci na vzájemnou solidaritu a spolupráci. Vzhledem k tomu zamýšlí KSČM věnovat daleko větší pozornost životním podmínkám a právům přistěhovalců, kteří u nás pracují, a hledat cesty k navazování a zlepšování jejich vztahů s domácím obyvatelstvem.“⁷¹

O několik odstavců níže strana zdůrazňuje význam vzdělání a uvádí, že kromě vědomostí by lidem mělo zprostředkovat zejména osvojení základních morálních hodnot. Pro naši analýzu je zajímavé, že k těmto základním hodnotám komunisté řadí „otevřenost a přátelství k ostatním národům a etnickým skupinám“. Pro jasnou představu o seřazení základních hodnot podle KSČM cituji celou pasáž: „KSČM bude prosazovat, aby se trvalou součástí vzdělávání stalo osvojování významných hodnot, jako je mír, vlastenectví a národní tradice v rámci objektivního obrazu dějin, mateřský jazyk, úcta k životu, otevřenost a přátelství k ostatním národům a etnickým skupinám.“⁷²

Nepřímá narážka na nelegální imigraci figuruje v kapitole patřící tématu bezpečnosti. KSČM píše, že bude bojovat proti převaděčství.

3.2 Volební programy

První z volebních programů, který voličům předkládá stanoviska strany k imigraci a národnostním menšinám je volební program pro volby do PSP ČR z roku 2002 S lidmi pro lidi. Zde jsou témata související s imigrací probrána opět na více místech podle příslušných oblastí zájmu.

Následující volební program pro volby 2006 formuluje stanoviska strany v bodech a proto je k jednotlivým tématům stručnější. U tohoto volebního programu KSČM je zřejmé, že vychází z dlouhodobého programu strany Naděje pro Českou republiku. Myšlenky k tématu imigrace obsažené v tomto dlouhodobém programu a ve volebním programu pro volby do PSP ČR jsou v podobném znění. Stanoviska z dlouhodobého programu obohacuje volební program pro rok 2006 o názory prezentované ve volebním programu pro rok 2002 a je tedy v postatě kompilací těchto dvou dokumentů.

⁷¹ *Naděje pro Českou republiku*, KSČM, 16. května 2004. Dostupné z WWW: <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=>

⁷² KSČM, 2004.

3.2.1 S lidmi pro lidi, volební program do PSP ČR 2002

První zmínka o národnostních menšinách a cizincích je v kapitole Vzdělání je věcí celé společnosti, kde KSČM jinými slovy opakuje to, co napsala ve svém dlouhodobém programu. Prosazuje tedy takovou formu vzdělávání, která by vychovávala „k úctě k životu, člověku, míru, k národním tradicím, k jiným národům a národnostem, ale také k aktivnímu odporu proti rasismu, fašismu a xenofobii.“⁷³ Co se týče vzdělávání, věnují se komunisté ještě speciálním potřebám vzdělávání Romů a menšinových etnik. Pro děti pocházejících z menšinových etnik navrhuje zavést v mateřských školách přípravný ročník před vstupem na základní školu, aby byla odbourána jazyková bariéra a jiné možné překážky. Dále je podle KSČM třeba u těchto skupin obyvatelstva prohloubit spolupráci rodičů se školami. Strana také v souvislosti s národnostními menšinami slibuje „prosazovat vznik nových aprobací pro přípravu specializovaných asistentů pro školy.“⁷⁴

Po kapitole věnované vzdělání v programu navazuje kapitola věnovaná mladým lidem Dejme mladým lidem svobodu a perspektivu. Zde jsou na adresu národnostních menšin velmi důležité a jasně formulované návrhy. “Podpořit multikulturní školní i mimoškolní výchovu a vzdělávání, pěstovat schopnost vzájemného pochopení a soužití příslušníků různých etnik i veškerá další opatření vedoucí k prevenci i potlačení projevů rasismu, neofašismu a xenofobie působících na současnou mládež.“⁷⁵

Na národnostní menšiny KSČM nezapomíná ani v oblasti kultury. Rozvoj kultury národnostních menšin považuje za součást kulturního rozvoje celé společnosti, a proto slibuje vytvářet vhodné podmínky pro rozvoj menšinových kultur.

3.2.2 Volební program KSČM na období 2006 – 2010

Tento volební program je dělen do tématických celků, kdy každý z nich je tvořen krátkým obecným úvodem a poté konkrétnějšími návrhy uvedenými v bodech. Jedná se spíše o heslovité nástiny řešení, postrádající širší argumentaci a vysvětlení a problematice imigrace je zde věnováno několik jednovětných prohlášení.

V první kapitole, zasvěcené tématu demokracie a spravedlnosti, KSČM slibuje „odstranění všech forem diskriminace menšin a jednotlivců, včetně migrantů.“⁷⁶ Z hlediska

⁷³ *S lidmi pro lidi*, KSČM, 2002, str. 5. Dostupné z WWW:

www.kscm.cz/index.asp?managepreview=ok&thema=3283&category=&language=1&item=28319

⁷⁴ KSČM, 2002, str. 6.

⁷⁵ KSČM, 2002, str. 7.

⁷⁶ *Volební program KSČM na období 2006 – 2010*, KSČM, 2006, str. 2, Dostupné z WWW:
www.kscm.cz/article.asp?thema=3783&item=35527

mé analýzy, kdy si nevšímám jen obsahu samotných prohlášení k našemu tématu, ale i jejich postavení v programu a souvislostem, ve kterých jsou pojednávána, je zajímavé, že výše uvedená formulace zaujímá ve volebním programu čelní pozici.

Nachází se v první kapitole programu s názvem Demokracie a spravedlnost pro každý den a v pořadí konkrétních návrhů k tomuto tématu figuruje na třetím místě. Smí-li se domnívat, že jednotlivé body jsou alespoň částečně řazeny podle hierarchie jejich významu pro stranu, pak je (v tomto určitém aspektu demokracie a spravedlnosti) tématu imigrace propůjčena důležitost.

Z ostatních bodů v této kapitole patří imigraci ještě jedno heslo, a totiž závazek otevřít hranice podle deklarace OSN a zrušit vízové povinnosti.

Jako ve většině dokumentů KSČM tak i zde figuruje problematika národnostních menšin v souvislosti se vzděláním. Komunisté chtějí „zabezpečení systému vzdělávání menšinových etnik na školách všech stupňů.“⁷⁷ Opakují také formulaci o potřebě multikulturního vzdělávání a výchovy a pěstování schopnosti vzájemného soužití různých etnik, uvedenou již ve volebním programu z roku 2002.

Zajímavá hesla najdeme také k tématu kultury. Zde strana prosazuje „rozvíjení národní identity a svébytnosti s plným zapojením etnických menšin, včetně Romů a přistěhovalců, při prohlubující se orientaci na vzájemnou solidaritu a spolupráci.“⁷⁸

KSČM apeluje na osvojování základních morálních hodnot, mezi které, stejně jako ve svém dlouhodobém programu, řadí otevřenost a přátelství k ostatním národům a etnickým skupinám.

V oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku KSČM slibuje tvrdší zásahy proti projevům rasové a národnostní nesnášenlivosti a xenofobie, čímž chce chránit, ale i vychovávat mladou generaci.

3.3 Shrnutí

Hlavní myšlenky KSČM k imigraci byly původně vyjádřeny v jejím volebním programu pro rok 2002 a v dlouhodobém programu z roku 2004. Volební program z roku 2006 je v tomto ohledu spíše jen shrnutím těchto dvou předcházejících materiálů.

V programatice KSČM se dá vysledovat několik tématických oblastí, ve kterých je problematika imigrace a národnostních menšin probírána téměř pravidelně. Jsou to okruhy jako demokracie a spravedlnost, kultura, vzdělání.

⁷⁷ KSČM, 2006, str. 10.

⁷⁸ KSČM, 2006, str. 10.

Komunisté kladou veliký důraz na boj proti rasové nesnášenlivosti, xenofobii, diskriminaci atd. a tato hesla opakují pravidelně ve všech svých materiálech.

Z dokumentů, které jsem analyzovala, vyplývá pozitivní přístup KSČM k imigraci. Komunisté se zaměřují na to, aby Češi byli vychováváni ke kladnému přijetí přistěhovalců a naučení tomu s nimi pospolu žít. Proto velmi zdůrazňují roli vzdělání, které má podle nich lidi vést k úctě, otevřenosti a přátelství vůči jiným národům. Pro etnické menšiny navrhuje specifické vzdělávací programy. Chtějí spolupráci a solidaritu většinové společnosti s národnostními menšinami. Navíc také podporují rozvoj kultury menšinových národů a rozkvět jejich kultury považují za obohacení kultury celé společnosti.

Je zajímavé, že všude tam, kde komunisté apelují na přátelství a otevřenost vůči menšinám, apelují také na zdravé české vlastenectví a dovolávají se posilování české národní identity a kulturní svébytnosti.

Lubomír Kopeček, spoluautor knihy *Etnické menšiny a česká politika*, ve svém příspěvku vyvozuje z těchto postojů KSČM dichotomii a jakousi rozpolcenost mezi dvěmi pozicemi. Kopeček píše: „Na jedné straně je patrný tradiční rétorický levicový internacionalismus, což se projevuje deklarací nezbytnosti pomáhat při začleňování cizinců do společnosti, odporem k diskriminaci menšin atd. Na druhé straně je ale zaznamenatelný i určitý nacionalistický prvek, který se odvolává na nebezpečí a rizika, která s přistěhovalci přicházejí⁷⁹ a zdůrazňuje hodnoty vlastenectví a patriotismu, které je třeba posilovat.“⁸⁰

Kopeček v souvislosti s tématem imigrace viní KSČM z inkonzistentnosti a vnitřní rozpolcenosti. Tento jev vysvětluje jednak existencí různých proudů uvnitř strany a také skladbou komunistického elektorátu. Podle Kopečka je mezi voliči KSČM řada takových, kteří hlasují zejména na základě sociálně-ekonomických motivů a v imigraci vidí ohrožení svých sociálních pozic (např. konkurence na trhu práce, přístup k sociálním dávkám atd.). Komunisté, jestliže tyto voliče chtějí zaujmout, tedy musí občas a v určitých oblastech prezentovat i postoje k imigraci rezervovanější a naopak apelovat na vlasteneckou strunu.

Podle mého názoru by se postoj KSČM dal označit jako vstřícnost k přistěhovalcům kombinovaná s národním apelem. Toto stanovisko rozhodně nemusí znamenat rozpolcenost strany nebo výraz rozrůzněnosti názorů ve straně. Podle mého mínění jsou tyto dva přístupy, pakliže jsou oba prosazovány v rozumné míře, poměrně dobře kombinovatelné. Uměřená snaha rozvíjet českou národní identitu a bránit bezprostřední

⁷⁹ V materiálech, které jsem analyzovala, se žádná varování před riziky spojenými s imigrací neobjevují. Autor pravděpodobně vychází z jiných zdrojů.

⁸⁰ Kopeček, 2004, str. 106.

zájmy Čechů je podle mého názoru přirozená, a proto i strana k imigraci pozitivní může toto stanovisko zastávat.

Na druhou stranu si ale musíme uvědomit, že naše analýza se pohybuje pouze na úrovni teoretických názorů a volebních slibů KSČM, a politika, kterou strana prosazuje v každodenní praxi, může být tomuto „ideálu“ vzdálená. To, zda komunisté prosazují více jeden nebo druhý přístup, záleží také do velké míry na konkrétním rozložení sil ve straně.

4. Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

4.1 Programové dokumenty

Analýzu programové výbavy Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové (dále jen KDU-ČSL, lidovci) začneme dokumentem z roku 1997, který se věnuje sociální politice lidovců. Sociální doktrína KDU-ČSL sice ještě problematiku národnostních menšin nezmiňuje, nicméně dává tušit, jaký asi bude obecný přístup strany v této oblasti.

Programový dokument Společná odpovědnost z roku 2001 již konkrétní stanoviska k imigraci přináší. Tato prohlášení nicméně nemůžeme připisovat pouze KDU-ČSL, protože v té době byla součástí Čtyřkoalice⁸¹ a analyzovaný dokument tedy vznikl ve spolupráci s Uníí Svobody, Demokratickou uníí a Občanskou demokratickou stranou. Společná odpovědnost je programové prohlášení stínové vlády Čtyřkoalice, které prezentuje cíle, které chce Čtyřkoalice plnit v následujícím volebním období.

Dalším dokumentem, který nás seznámí se stanovisky KDU-ČSL k imigraci je Křesťanskodemokratická politika pro 21. století z roku 2003.

Na závěr se podíváme na nejaktuálnější programové dokumenty strany přijaté na sjezdu strany v Pardubicích v dubnu 2008. Dokumenty Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky a Život v bezpečí rozvíjí dosavadní názory strany a přidávají nová zajímavá stanoviska.

4.1.1 Sociální doktrína KDU-ČSL

Tento dokument žádné informace k imigraci ani národnostním menšinám nepřináší, ale seznámí nás s obecným pohledem strany na sociální tematiku, která je s naším tématem také spojená.

KDU-ČSL prohlašuje, že „každý člověk má stejnou důstojnost bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost, náboženské a politické přesvědčení...“⁸² Chce, aby stát zajistil bezpečnost občanů a vládu spravedlnosti a také ochranu slabých a menšin. KDU-ČSL

⁸¹ Čtyřkoalice byla koalici sestávající ze stran KDU-ČSL, US, DEU a ODA. Toto seskupení vzniklo v reakci na situaci, která nastala po volbách do PSP ČR v červnu 1998. Jako volební koalice se Čtyřkoalice účastnila senátních voleb téhož roku. Pevnější základ a užší spolupráci Čtyřkoalice přinesla Svatováclavská dohoda přijatá 28. září 1999. Čtyřkoalice ale zůstala seskupením samostatných politických stran. V prosinci 2001 došlo ke sloučení US a DEU do US-DEU. Na začátku února 2002 se Čtyřkoalice rozpadla. Poté pokračovala spolupráce bez ODA, pouze KDU-ČSL s US-DEU, které kandidovaly v červnových sněmovních volbách jako Koalice.

⁸² *Sociální doktrína KDU-ČSL*, KDU-ČSL, 28. září 1997. Dostupné z WWW: <http://www.kdu.cz/default.asp?page=311&idr=139&IDCI=51>

nekonkretizuje, jaké menšiny má na mysli, ale v duchu pozdějších dokumentů můžeme usoudit, že i menšiny národnostní.

Jedním z hlavních témat tohoto dokumentu je sociální spravedlnost a proto strana apeluje na stát, aby nabízel rovné příležitosti všem občanům a to „bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost...“.⁸³ Z tohoto dokumentu pro naši analýzu vyplývá jediné - KDU-ČSL je proti diskriminaci na základě odlišné rasy a národnosti.

4.1.2 Společná odpovědnost

Z tohoto dokumentu je zřejmé, že si je Čtyřkoalice vědoma negativních stránek imigrace a chce je řešit. V kapitole Evropská budoucnost vypočítává výhody, které České republice údajně přinese členství v Evropské unii a mezi ně řadí na prvních místech posílení účinnosti orgánů ČR, které bojují s nelegálním přistěhovalectvím.

V kapitole Vláda práva a spravedlnosti Čtyřkoalice slibuje, že bude „důrazně prosazovat zvýšení ochrany menšin před xenofobními a rasistickými útoky a projevy. Ty považujeme za mimořádně nebezpečný projev nelidskosti a ohrožení civilizačních hodnot, na kterých stojí občanská společnost“.⁸⁴

O imigraci se také strany koalice vyjadřují v kapitole věnované vnitřní bezpečnosti ČR. Upozorňují, že se „zvýšuje nelegální imigrace, obchod s lidmi, nelegální zaměstnávání a nezákonné aktivity spojené s organizovaným zločinem“⁸⁵ a chtějí proti tomu bojovat. Postup stran je zde ale bohužel naznačen jen v rámci obvyklých frází. Navíc v důsledku přílišné obecnosti to podle mého názoru působí, že si strany lehce protiřečí. Na jedné straně uvádějí, že se v současné době zhoršují všechny výše popsané negativní jevy a na druhou stranu píší, že to chtějí řešit pomocí „stávajících možností“: „Využijeme stávajících možností k omezení ilegální práce a také vykořisťování lidí, kteří jsou na náš pracovní trh umístěni organizovaným zločinem...“⁸⁶ Strany Čtyřkoalice nehovoří o přijetí nových postupů, a proto se domnívám, že tím chtějí říct, že nástroje k řešení nelegální imigrace atd. v současnosti existují, jen nejsou správně nebo vůbec využívány.

Bez jakéhokoliv upřesnění zůstává také velmi důležitá informace, že Čtyřkoalice chce praktikovat pozitivní migrační politiku. Strany slibují, že nabídnou „alternativu

⁸³ KDU-ČSL, 1997.

⁸⁴ *Společná odpovědnost*, Čtyřkoalice, 7. června 2001, str. 18. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/Volby/PSP/2002/program4k.doc

⁸⁵ Čtyřkoalice, 2001, str. 29.

⁸⁶ Čtyřkoalice, 2001, str. 31.

legálního přístupu na trh práce formou pozitivní migrační politiky.“⁸⁷ Jaká konkrétní opatření touto větou myslí ale neuvádí.

Čtyřkoalice se zavazuje, že nebude na území ČR tolerovat pašeráky lidí a extremisty a že bude prosazovat dobudování systémové ochrany státních hranic.

V kapitole o kultuře se o národnostních menšinách hovoří v odstavci s názvem Národní identita. Jeho obsah pojednává o významu kultury pro národní identitu a hrdost. Čtyřkoalice tvrdí, že ochrana i podpora menšinové kultury je součástí jejího programu. „Tak jako jsou národnostní menšiny součástí naší společnosti, musí být i kulturní dědictví těchto menšin a jejich živá tvorba součástí naší živé kultury.“⁸⁸

4.1.3 Křesťanskodemokratická politika pro 21. století

Problematiku imigrace rozebírá KDU-ČSL v kapitole Křesťanská demokracie a trendy světového vývoje. Jako jeden z hlavních problémů budoucnosti vidí strana demografický vývoj, který hovoří ve prospěch výrazného početního nárůstu obyvatelstva na Zemi. V souvislosti s tímto trendem vidí KDU-ČSL tři hlavní problémy: „jak lidi nasytit, jak omezit ekologické důsledky nárůstu populace a jak zvládnout migrační tlaky z chudých, přelidněných oblastí do bohatých zemí s klesající a stárnoucí populací.“⁸⁹ Podle lidovců jsou první dvě překážky řešitelné, ale právě migrační tlaky považují za největší hrozbu. Proto návrhům v této oblasti věnují samostatný odstavec s názvem Problém migrace.

KDU-ČSL se bojí, že v důsledku nevyváženosti populačního růstu na Zemi se migrace z lidnatých a zaostalých zemí do bohatých států, které naopak čelí poklesu růstu obyvatel, stane zdrojem konfliktů mezi těmito dvěma stranami. „Hledání způsobů jak jim [konfliktům] předcházet, jak co nejúčinněji bránit prohlubování rozdílů mezi “bohatým severem” a “chudým jihem”, jak připravit obyvatelstvo na soužití etnických skupin s rozdílnými ekonomickými, náboženskými a kulturními tradicemi, bude nepochybně složité.“ Lidovci označují tento úkol za velmi vážnou výzvu a soudí, „že právě na něm bude [křesťanskodemokratická politika] muset osvědčit své hodnotové zakotvení, protože všechna jiná, křesťanské hodnoty opomíjející řešení, mohou být pouze katastrofická.“⁹⁰

⁸⁷ Čtyřkoalice, 2001, str. 31.

⁸⁸ Čtyřkoalice, 2001, str. 38.

⁸⁹ Křesťanskodemokratická politika pro 21. století, KDU-ČSL, 1. ledna 2003. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10150&IDCl=10815

⁹⁰ KDU-ČSL, 2003.

K neuspokojivé demografické situaci se strana ve svém programu vrací ještě jednou, tentokrát v souvislosti se specifickou neutěšenou situací České republiky. KDU-ČSL tvrdí, že lidé by měli být vůči ostatním pracujícím zodpovědní a solidární a proto mít více potomků, kteří by doplňovali řady práceschopného obyvatelstva. Podle lidovců je tato problematika nejen věcí každého jedince a jeho uvážení, ale také věcí státu, v jehož zájmu je dostatečný přírůstek obyvatel. „Také masová imigrace, která dnes naplňuje obavy všechny vyspělé země, je přirozeným důsledkem úbytku jejich obyvatel. Všeobecné stesky na přelidněnost naší země obvykle zamlčují, že všechny evropské země se pozvolna vylidňují a bude pro ně tedy stále obtížnější bránit se imigraci obyvatelstva z chudých oblastí světa - lidí zpravidla kulturně velice vzdálených, jejichž příliv už dnes vyvolává xenofobní nálady a extrémistická hnutí v bohatých evropských zemích.“⁹¹

4.1.4 Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky

Tento programový dokument se ve stručných odstavcích vyjadřuje k široké škále témat, vesměs zaměřených na trvale udržitelný rozvoj v globalizovaném světě a zkvalitňování života. Název poslední kapitoly Česko je otevřená a tolerantní země mluví sám za sebe.

Lidovci zde opakují již dříve vyřčený postřeh, že bohaté země se musí vyrovnávat s přílivem migrantů z chudých zemí. Zatímco ale v dokumentu Křesťanskodemokratická politika pro 21. století KDU-ČSL vnímala tento jev jako hrozbu, nyní jej chápe jako fakt, na který je třeba racionálně reagovat. Zde tedy došlo buď k posunu v myšlení strany, nebo strana jen problematiku více rozpracovala.

Lidovci se zde také vrací k již dříve zmíněnému záměru prosazovat pozitivní migrační politiku. Zatímco v dokumentu Společná odpovědnost se ale omezili jen na holou větu, v tomto materiálu již koncepci více rozvíjí. „Vstupem České republiky do schengenského prostoru se otvírá prostor pro příchod stále většího počtu cizinců. Budeme aktivně spolupracovat na rozvoji koncepce integrace pracujících, bezúhonných a daně platících cizinců na území ČR, včetně koncepce dopadu na trh práce. Potřebujeme regulovanou imigraci vysoce vzdělaných, motivovaných a pracovitých lidí, kteří jsou ochotni se integrovat a jsou schopni přijmout naši zemi jako svůj domov. Integrace v tomto pojetí znamená přijmout kulturní rozlišnosti na základě sdílených základních hodnot.“⁹²

⁹¹ KDU-ČSL, 2003.

⁹² *Programové dokumenty 2008: Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky*, KDU-ČSL, 20. dubna 2008, str. 10. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_19.pdf

Toto prohlášení je z dosud analyzovaných materiálů KDU-ČSL nejkonstruktivnější a nejkonkrétnější.

Projekt obsahuje také odstavec s názvem Problém sociálně vyloučených, kde slibuje nové integrační programy, změny v přístupu, meziresortní spolupráci atd. Není zde sice specifikováno, jaké skupiny sociálně vyloučených mají lidovci na mysli, ale pravděpodobně Romy.

4.1.5 Život v bezpečí

Tento materiál je věnován strategiím posílení bezpečnosti občanů. Nepřekvapilo mě, že se téma imigrace objevuje také v tomto kontextu a čekala jsem, že budou zmíněny problémy jako nelegální imigrace, kriminalita atd. Je proto překvapivé, že o imigrantech se zde sice mluví v souvislosti s bezpečností, ale s bezpečností české kultury. Myšlenkou lidovců je obava, aby se pod nápoem přistěhovalců nepoškodila naše národní kultura. „Prosazujeme racionální řešení problému migrace takovým způsobem, aby zůstal zachován princip vzájemného porozumění a oboustranného obohacení mezi námi a cizími národy a kulturami, ale aby také nebylo ohroženo evropské náboženské a kulturní dědictví.“⁹³ O hrozbách, které jsem předpokládala, se zde nemluví.

V podkapitole Vnitřní bezpečnost dává strana návrhy na zkvalitnění práce policie a mezi jinými doporučuje „racionální řešení“ problematiky migrace a cizinecké policie.

4.2 Volební programy

První volby do PSP ČR, pro které KDU-ČSL zahrнула do svého programu i problematiku imigrace byly v roce 2002. Do těchto voleb lidovci již nešli v rámci Čtyřkoalice, která se v únoru toho roku rozpadla, ale kandidovali jako Koalice, kterou tvořili spolu s Uníí Svobody – Demokratickou unií.⁹⁴ Při analýze volebního programu Rovné šance pro každého tedy musíme mít na paměti, že stanoviska v něm uvedená nepsali lidovci sami, ale že vznikala ve spolupráci s jejich koaličními partnery.

Již samostatnou prací KDU-ČSL je volební program do PSP ČR z roku 2006. Tento materiál se od ostatních odlišuje skutečností, že problematika imigrace je zde pojednána výhradně v kapitole týkající se bezpečnosti. Následující analýza ale ukáže, že bychom se tímto zařazením neměli nechat zmást.

⁹³ *Programové dokumenty 2008: Život v bezpečí, KDU-ČSL*, 20. dubna 2008, str. 17. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_19.pdf

⁹⁴ Viz. str. 43, poznámka pod čarou č. 80.

4.2.1 Dáme věci do pořádku - Rovné šance pro každého, volební program do PSP ČR 2002

Tento dokument kopíruje poměrně častou strukturu volebních programů, kdy nejprve pojedná dané téma obecně, přičemž vyjmenovává co je špatně, a poté v bodech navrhne vlastní opatření pro zlepšení.

Podle této šablony strany konstatují, že se zvyšuje nelegální migrace a obchod s lidmi a vzápětí slibují tyto jevy omezit. K tomu mají stejný návod jako v programovém dokumentu Společná odpovědnost⁹⁵. Nad nelogičností záměru využít k řešení toho problému „stávajících možností“ jsem se pozastavovala již v kapitole 4.1.2.

V kapitole věnované kultuře a vzdělávání Koalice (zde můžeme tušit spíše vliv lidovců) píše, že „kultura a výchova zásadně ovlivňují morálku lidí a jejich pojetí svobody. Kultura, ochrana památek, postavení církví, fungování médií...a problematika národnostních menšin nemohou stát na okraji zájmu společnosti.“⁹⁶ Mezi následnými návrhy je stanovisko věnované národnostním menšinám poměrně obsáhlé a přináší zajímavé a konstruktivní plány. Kromě již tradičního vymezení se proti rasismu a xenofobii přidává Koalice i nové myšlenky a proto cituji celou pasáž: „Chceme příslušníkům národností žijících na našem území vytvořit takové podmínky existence, aby v majoritní společnosti mohli důstojně žít a zachovat si svoji identitu. Jednoznačně odmítáme všechny projevy národnostní nesnášlivosti a xenofobie. V souladu se zásadami, které platí v EU, budeme usilovat o vydání velmi potřebných prováděcích předpisů tak, aby mohly být zachovány i rozvíjeny jazykové a kulturní tradice a odlišnosti všech národností žijících v naší zemi. Bez pomoci a podpory menšinového školství, kulturních zařízení a vydávání národnostních periodik by záhy zanikly. Tak bude obohacena majoritní společnost a posílí se tolerance k odlišným kulturám a tradicím národností, které zde mají své historické kořeny.“⁹⁷

Tak jako většina prohlášení ve stranických programech, potřebovalo by i toto mnohá vysvětlení. Z první části uvedené citace vyplývá, že Koalice má na mysli všechny národnostní menšiny žijící v ČR, ale v závěru se dojem mění, když strana omezuje uvažované národnosti na ty, které zde mají své historické kořeny. Těmi mohou myslet např. Romy, Němce a Poláky.⁹⁸ Znamená to tedy, že ostatních menšinových etnik a přistěhovaleckých národů se imigrační politika KDU-ČSL netýká? Téměř jistě tomu tak

⁹⁵ Viz. kapitola 4.1.2, str. 44.

⁹⁶ *Dáme věci do pořádku - Rovné šance pro každého*, Koalice, 22. března 2002, Dostupé z WWW: www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCl=10946

⁹⁷ Koalice, 2002.

⁹⁸ Viz. např. <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>

není a návrhy Koalice jsou směřovány také (a právě) k nim. Nicméně výše uvedená formulace je nejasná a čtenáře bez podrobnější znalosti problematiky by mohla zmást.

4.2.2 Volební program pro volby do PSP ČR 2006

V tomto programu není imigrace pojednána ve více kapitolách, jako tomu bylo v dokumentech strany dosud, ale pouze v jedné. Pasáž věnovaná imigraci v kapitole s názvem Vnitřní bezpečnost se ale paradoxně věnuje bezpečnostním aspektům imigrace velmi málo a probírá ji spíše z jiných hledisek.

KDU-ČSL se staví proti xenofobii, rasismu a extremismu. Tyto jevy považuje za velmi vážný problém, což dokládá slovy: „Rasismus, xenofobie či extremismus jsou projevy útočící na samotné základy současné demokratické společnosti. Ta si nesmí nechat s těmito základy jakýmkoli způsobem viklat. Proto proti těmto projevům aktivně vystupujeme.“⁹⁹

Na toto obecnější prohlášení navazují dva konkrétní návrhy. KDU-ČSL se chce zaměřit zejména na výše zmíněné projevy při fotbalových utkáních a jiných sportovních akcích a nastiňuje možné způsoby řešení. Dále navrhuje reformu policie, která se má zaměřit na vzdělávání policistů tak, aby netolerovali žádné projevy extremismu a nepřistupovali různě k levicovému a pravicovému extremismu.

Z tohoto návrhu je zřejmé, že si lidovci všimli jisté negativní skutečnosti (případů, kdy policisté sympatizují nebo přinejmenším nezasahují proti projevům pravicového extremismu) a že se nebojí o ní mluvit. V plánu reformy policie jdou lidovci tak daleko, že v jejích řadách chtějí více zástupců národnostních menšin. „V rámci reformy policie je nutné podporovat programy posílení zástupců národnostních menšin v řadách policie.“¹⁰⁰ Tento návrh je vskutku ojedinělý, nicméně zapadá do koncepce imigrační politiky KDU-ČSL, která je jednoznačně vůči přistěhovalcům i „tradičním národnostním menšinám“¹⁰¹ pozitivní.

Hlavní prohlášení k imigraci následují v odstavci s titulkem Racionální řešení problematiky migrace a reforma cizinecké policie. Zde je čtenáři konečně nastíněno, jaký je vlastně postoj strany k současné zvýšené imigraci. Strana sice až dosud prezentovala pozitivní přístupy, zatím je ale směřovala pouze na imigranty, kteří v České republice již žijí, a nikde se nevyjádřila, jaký je její názor k přijímání nových imigrantů. Nyní tento

⁹⁹ *Volební program KDU-ČSL 2006-2010*, KDU-ČSL, 28. února 2006, str. 75. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/video/Media_15075_2006_2_27_13_35_22.pdf

¹⁰⁰ KDU-ČSL, 2006, str. 75.

¹⁰¹ Tímto nepřímým označením myslí strana podle mého názoru Romy.

deficit částečně smazává, když říká: „Slušný cizinec platící daně a dodržující naše kulturní a společenská pravidla je vítaným hostem. Dlouhodobě prosazujeme aktivní politiku v oblasti migrace, nelegální migrace, zaměstnávání cizinců a všech souvisejících jevů. Budeme aktivně spolupracovat na rozvoji koncepce integrace pracujících, bezúhonných a daně platících cizinců na území ČR, včetně koncepce dopadu na trh práce.“¹⁰²

Z prohlášení, že strana zastává aktivní politiku v zaměstnávání cizinců a chce pracovat na jejich integraci je jasné, že se přijímání nových imigrantů do České republiky nebrání. Nic víc ale KDU-ČSL k této otázce neříká.

Vůči cizincům plánuje strana ještě jeden vstřícný krok a totiž aby povolení pobytu cizincům neřešila prioritně „uniformovaná cizinecká policie, kterou je navíc možno momentálně považovat za článek policie nejvíce zasažený korupcí a klientelismem.“¹⁰³ Lidovci zamýšlejí kompetence cizinecké policie výrazně omezit a to i tak, že by povolení k pobytu vydávaly příslušné obecní úřady. Dosavadní práci cizinecké policie hodnotí KDU-ČSL takto: „Současné jednání s cizími státními příslušníky, včetně slovenských občanů, považujeme za velmi špatnou vizitku České republiky. Povolování pobytu musí být přísné, kulturní, transparentní a zásadně nekorupční.“¹⁰⁴

4.3 Shrnutí

Před touto analýzou jsem si nedokázala utvořit jasnější obrázek o tom, jaká by mohla být stanoviska KDU-ČSL k imigraci. U této strany, pohybující se ve středu pravolevého stranického spektra se nedal její názor odhadnout tak jednoduše jako u stran figurujících na této škále zřetelněji vlevo nebo vpravo.¹⁰⁵

Programatika KDU-ČSL mě příjemně překvapila, protože se problematice imigrace věnuje poměrně intenzivně. Za velmi pozitivní považuji to, že na tomto tématu strana pracuje kontinuálně a tak každý další z analyzovaných dokumentů přináší nové návrhy nebo ty původní nahlíží z jiné perspektivy. Skutečnost, že strana pouze nekopíruje sadu svých názorů z jednoho programu do dalšího¹⁰⁶, dokládá, že lidovci fenomén migrace považují za důležitý a proto jej sledují a vymýšlí nové koncepce pro jeho zvládnutí.

¹⁰² KDU-ČSL, 2006, str. 75.

¹⁰³ KDU-ČSL, 2006, str. 75.

¹⁰⁴ KDU-ČSL, 2006, str. 75.

¹⁰⁵ Viz. např. Vodička, Karel, Cabada, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál 2007, str. 218.

¹⁰⁶ Zde narážím na srovnání s jinými stranami. Strana, která v několika dokumentech opakuje téměř totožné názory, je ODS. Více viz. část II, kapitola 1, str. 59.

Je třeba zopakovat, že v letech 1998 – 2002 byla KDU-ČSL součástí volební koalice více stran, nejprve Čtyřkoalice a poté Koalice. Proto je třeba přistupovat k analyzovaným dokumentům z této doby s vědomím, že se v nich promítají názory více stran. Nicméně pozdější dokumenty již samostatné KDU-ČSL názory dokumentů koaličního období potvrzují a je zde zřejmá kontinuita.

Hlavní premisa, která nechybí v žádném z dokumentů je razantní nesouhlas s xenofobií, rasismem a jakýmkoli extremismem. Nezůstává ale jen u tohoto hesla. Lidovci jdou hlouběji a tvrdí, že tyto projevy útočí na samé základy lidskosti, že podemílají základní hodnoty lidství a jako takové jsou naprosto netolerovatelné.

Ve všech programech také lidovci připomínají, že se zvyšuje nelegální imigrace a obchod s lidmi a slibují proti tomu zakročit. Paradoxně k tomu ale dodávají, že to chtějí řešit pomocí „stávajících možností“, což považují za protimluv.

Kromě tohoto společného základu nabízí pak každý z dokumentů ještě své původní názory.

V programovém prohlášení stínové vlády Čtyřkoalice z roku 2001 je důležité prohlášení stran, že chtějí praktikovat pozitivní migrační politiku. Toto stanovisko ale nijak dál nerozvíjejí a více podrobností k němu se dozvíme až z volebního programu pro volby v roce 2006.

Velmi specifický je programový dokument Křesťanskodemokratická politika pro 21. století. Strana zde hledí do budoucnosti a jako největší problém vidí masovou imigraci ze zemí „chudého jihu“ do zemí „bohatého severu“. Lidovci tuto předpověď chápou jako hrozbu a mají z ní strach. Jako řešení navrhují pouze to, aby bylo obyvatelstvo z bohatých severních zemí vychováváno tak, aby bylo schopno lidi odlišné národnosti a kultury přijmout a žít s nimi. Lidovci se v souvislosti s negativním demografickým vývojem Čechů vyjadřují také k porodnosti. Debatu může rozhodně vyvolat názor, že to, kolik má člověk dětí není pouze jeho soukromou záležitostí, ale že by měl být solidární se společností a v plánování potomků zohlednit, jaký ona potřebuje přírůstek, zejména z hlediska pracovní síly. Tato záležitost je podle lidovců také částečně věcí státu, který má dbát na to, aby byl dostatek domácích obyvatel na pracovním trhu a mohlo se tak čelit masové imigraci.

Výše zmíněný vývoj v názorech KDU-ČSL k imigraci lze doložit na dalším programovém dokumentu Projekt 2020. Zde se lidovci vrací k neuspokojivému demografickému vývoji a jeho důsledkům, které se dají očekávat v blízké budoucnosti. Nyní už je ale neprezentují jako hrozbu, ale berou je jako fakt, na který je třeba racionálně reagovat. Toto je rozhodně veliký posun od minulého programu. Zároveň strana v tomto

dokumentu poprvé mírně upřesňuje, co vlastně myslí pod svou dříve vyhlášenou pozitivní migrační politikou. Tvrdí, že Česká republika potřebuje regulovanou imigraci vzdělaných a pracovitých cizinců a také, že je třeba pomoci jim s integrací.

Stanoviska programového dokumentu *Život v bezpečí* bych shrnula tak, že je třeba pomáhat rozvíjet kultury národnostních menšin, ale že tyto nesmí nijak ohrozit svébytnost české národní a evropské kultury.

Ve volebním programu pro rok 2002 je KDU-ČSL vůči imigrantům velmi vstřícná a navrhuje různá opatření pro zlepšení jejich postavení ve většinové české společnosti a jednodušší integraci.

Konečně ve volebním programu pro následující volby strana konkretizuje podobu své pozitivní migrační politiky. Tato formulace je v podstatě vyvrcholením naší dosavadní analýzy, proto ji uvádím v přesném znění: „Slušný cizinec platící daně a dodržující naše kulturní a společenská pravidla je vítaným hostem. Dlouhodobě prosazujeme aktivní politiku v oblasti migrace, nelegální migrace, zaměstnávání cizinců a všech souvisejících jevů. Budeme aktivně spolupracovat na rozvoji koncepce integrace pracujících, bezúhonných a daně platících cizinců na území ČR, včetně koncepce dopadu na trh práce.“¹⁰⁷

Celkově je podle mého názoru imigrační politika KDU-ČSL velmi vstřícná. Strana dbá zejména na to, aby se cizinci v České republice dobře cítili a byli v bezpečí a měli stejné podmínky jako ostatní. Lidovci počítají s cizinci pro český trh práce a nejsou v tomto ohledu příliš restriktivní. Jak vyplývá z předchozí citace, u lidovců se omezení pro cizince projevují jen v nízké míře a selekce přistěhovalců je omezená pouze na minimální požadavky, které jsou podle mého názoru přirozené.

Podle Kopečkovy analýzy z roku 2004 je KDU-ČSL vnitřně nejednotná a to se projevuje i v přístupu k imigraci, kdy se podle autora ve straně profiluje křídlo výrazně tradicionalistické a výrazně sociálnědemokratické.¹⁰⁸

Na základě svého vlastního zkoumání tak silné rozštěpení lidovců, jak jej prezentuje Kopeček, rozhodně nemohu potvrdit. Dokumenty, které jsem zkoumala, jsou ty nejdůležitější celostranické programy, a v nich vnitrostranický rozpor není patrný. Pouze jediná zmínka se zdá potvrdovat Kopečkovu domněnku. Lidovci se obecně nebrání

¹⁰⁷ KDU-ČSL, 2006, str. 75.

¹⁰⁸ Kopeček, L. Imigrace jako politické téma v ČR: analýza postojů významných politických stran. In Mareš, M. Kopeček, K. Pečínka, P. Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004, str. 78 – 110.

pracovní imigraci a jejich pozitivní migrační politika je podobná postojům ČSSD. Přesto v programu Křesťanskodemokratická politika pro 21. století apelují na vyšší porodnost, aby měl český pracovní trh dostatek vlastních pracovních sil a mohl tak čelit masivní imigraci. Tento názor mezi ostatní stanoviska strany příliš nezapadá a může být tedy z dílny tradicionalisticky orientovaných členů KDU-ČSL. Ani tento příklad ale nutně neprokazuje nejednotnost strany, protože zmíněné prohlášení se dá přičíst zásadám rodinné politiky KDU-ČSL, která je pro stranu klíčová, a proto se, přestože poněkud nekompatibilně, promítá i v oblasti imigrace.

5. Strana Zelených

5.1 Programové dokumenty

Strana Zelených (dále jen SZ, Zelení) je z analyzovaných hlavních politických stran v Parlamentu České republiky zastoupena nejkratší dobu, přesto je její programová výbava k problematice imigrace přinejmenším srovnatelná s ostatními stranami.

K analýze jsem vybrala hlavní programový dokument Zelených z roku 2003 *Vize ekologické demokracie*. Tento dokument je rozsáhlý a komplexní a poměrně uceleně a na velkém prostoru pojednává i téma národnostních menšin a přistěhovalectví.

5.1.1 Vize ekologické demokracie

Problematika imigrace je pojednána uceleně v kapitole *Spravedlivá společnost*, která se soustředí zejména na téma lidských práv, multikulturní společnosti a rovnoprávnosti.

Zelení konstatují, že dodržování lidských práv je v České republice na poměrně vysoké úrovni, nicméně že v některých oblastech je třeba ochranu lidských práv ještě prohloubit. K těm oblastem patří mezi jinými také práva cizinců. Zelení chtějí dosáhnout toho, aby Česká republika ratifikovala některé smlouvy z oblasti lidských práv jako např. Evropskou chartu menšinových a regionálních jazyků.¹⁰⁹

Zelení se velice důrazně vyslovují proti diskriminaci: „Zelení budou vždy vystupovat proti jakékoliv diskriminaci na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“¹¹⁰ Současně s odstraňováním diskriminace chtějí Zelení prosazovat větší sociální spravedlnost a solidaritu a zrovnoprávnit jak různé sociální vrstvy, muže a ženy a různé věkové generace, tak i různé etnické skupiny.

Zelení v této kapitole také detailně rozvíjí svou politiku ohledně práv dítěte a práv žen. V souvislosti s právy žen brojí proti obchodu se ženami a ženám – cizinkám, které se stanou obětí nebo svědkem tohoto obchodu, chtějí umožnit získat povolení k pobytu v České republice.

¹⁰⁹ Evropská charta regionálních a menšinových jazyků je dokument přijatý některými členskými zeměmi Rady Evropy v roce 1992. Jeho obsahem je závazek přijmout opatření na ochranu menšinových jazyků a chránit práva občanů tyto jazyky užívat. Signatáři charty mají umožnit užívání chráněných jazyků např. při styku s úřady, ve školách a médiích. Více např. <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020117>

¹¹⁰ *Vize ekologické demokracie*, Strana Zelených, 27. září 2003. Dostupné z WWW: borovany.zeleni.cz/7955/clanek/politicky-program-vize-ekologicke-demokracie/

Zelení chtějí pro určité skupiny cizinců usnadnit získání povolení k trvalému pobytu – to by mělo být snazší pro životního partnera českého občana a pro zahraniční studenty.

Strana Zelených rozhodně nesouhlasí se současnou (program z roku 2003) azylovou politikou, kterou kritizuje jako velmi selektivní, úzkou a omezenou. Zelení naopak chtějí rozšířit počet osob, kterým bude statut uprchlíka udělován, a rozhodně nechtějí odmítat lidi, kteří do České republiky přichází z důvodu špatných životních podmínek. Nicméně pro tuto oblast mají ještě jeden návrh, a totiž, aby se vláda České republiky více zaměřila na pomoc zemím s neutěšenými životními podmínkami a snažila se tak řešit problém imigrace přímo tam, kde vzniká.

Z hlediska imigrační politiky je velmi důležitý záměr Zelených změnit pojetí státního občanství. Zelení si uvědomují klíčový význam občanství pro cizince a označují jej za „podmínku k trvalé integraci do české společnosti“.¹¹¹ Proto chtějí zjednodušit postup nutný k získání občanství České republiky a chtějí také liberalizovat dvojí občanství.

Strana Zelených vnímá imigraci pozitivně a chce využít její kladný potenciál ve prospěch České republiky. „Zelení podpoří regulovanou imigraci, kterou považují za nezbytné vyrovnávání stále klesajícího počtu obyvatelstva a jeho stárnutí.“¹¹² S podobným názorem jsme se již setkali u ČSSD.

V závěru kapitoly shrnuje Strana Zelených své názory na imigraci a dává i konkrétnější návrhy z oblasti legislativní úpravy přistěhovalectví: „Strana Zelených vidí v národnostních menšinách a v jejich soužití s většinovou společností důležitou hodnotu pro všechny. Bude proto usilovat o rozvoj multikulturní společnosti, založené na vzájemném respektu, skupinových a individuálních právech menšin a na individuální odpovědnosti. Strana Zelených bude usilovat o radikální novelu současného menšinového zákona. Tento zákon by měl být v souladu s Rámcovou úmluvou o ochraně práv národnostních menšin Rady Evropy, měl by respektovat ústavní zásadu možnosti přihlásit se k více než jedné národnosti a měl by zajišťovat národnostním menšinám demokratické spolurozhodování o jejich záležitostech.“¹¹³

¹¹¹ Strana Zelených, 2003.

¹¹² Strana Zelených, 2003.

¹¹³ Strana Zelených, 2003.

5.2 Volební programy

Strana Zelených se dostala do Parlamentu České republiky poprvé ve volbách v roce 2006, proto budeme analyzovat její program pouze pro tyto volby. Dokument s názvem *Kvalita života* se v souvislosti s problematikou imigrace věnuje zejména otázce odstraňování diskriminace a integraci cizinců. Zelení zdůrazňují voličům potřebu integrace cizinců a nastiňují i obrysy konkrétnějšího plánu.

5.2.1 Kvalita života, volební program do PSP ČR 2006

Své návrhy k odstranění diskriminace národnostních menšin prezentují Zelení v kapitole *Otevřená společnost a demokratická účast* – posilme ochranu lidských práv, v podkapitole *Občanská společnost*. Téma otevírají Zelení heslem „Chceme pestrou společnost a rovnost příležitostí“.

Strana chce za tímto účelem plně využít možností českého právního řádu a „podporovat přiměřené vyrovnávací akce a dočasné postupy, jimiž se zmenšuje dosavadní nerovnost či historické znevýhodnění jedněch vůči druhým – žen, zdravotně postižených, příslušníků etnických menšin – hlavně Romů, ale i seniorů, uprchlíků a cizinců, žijících na českém území.“¹¹⁴ Skutečnost, že kromě tradičních nevyrovnaných skupin chtějí Zelení zrovnoprávnit i uprchlíky a cizince, je velmi důležitým posunem v problematice imigrace.

Zelení brojí proti rasové nesnášenlivosti, xenofobii a averzi vůči menšinám a uvědomují si, že cesta k odstranění těchto jevů není zdaleka jen legislativní. „Odstraňování xenofobních a rasistických předsudků je nesmírně těžký úkol, na němž ve vzájemné koordinaci musí spolupracovat škola, rodina, státní orgány, místní a krajská samospráva, média veřejné služby, církve, občanská sdružení.“¹¹⁵ Strana počítá také s podporou orgánů Evropské unie, OSN a dalších organizací.

V podkapitole *Pracovní a společenská integrace cizinců* se Zelení věnují potřebě a možnostem začleňování přistěhovalců do většinové společnosti. Zelení odmítají represivní imigrační politiku státu a potřebu přijímání cizinců dokládají řadou argumentů a čísel. Strana je pro otevřenější řízenou imigraci cizinců následovanou jejich plnohodnotnou integrací. Zelení se zasazují o vypracování komplexní a účinné imigrační politiky státu, která by umožňovala kvalitní integraci přistěhovalců, zohledňovala „integrační kapacitu

¹¹⁴ *Kvalita života*, Strana Zelených, 2006, str. 33. Dostupné z WWW: www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/

¹¹⁵ Strana Zelených, 2006, str. 33.

České republiky“ a také řešila odstraňování příčin negativních nálad vůči cizincům u českého obyvatelstva.

Zelení slibují, že mají připravený plán pracovní a společenské integrace cizinců. Chtějí také navrhnout změnu trestního zákoníku tak, aby se zamezilo mimo jiné špatným pracovním podmínkám a nepřiměřeně nízkému ohodnocení cizinců a aby byla zaručena práva cizinců. Závěrem Zelení připomínají, že „imigrační pobídku musí doprovázet uvážená nabídka práce a bydlení.“¹¹⁶

5.3 Shrnutí

Přístup Strany Zelených k imigraci je velmi pozitivní. Strana chápe zvýšenou imigraci jako fakt, který se nedá přehlížet ani zastavit. Zelení tedy chtějí fenomén přistěhovalectví podchytit a získat z něj to dobré. Proto navrhují přijetí ucelené a propracované imigrační politiky státu, která by zahrnovala i integrační strategie a řešila také odstraňování rasismu a xenofobie u české společnosti.

Zelení jsou pro řízenou imigrační politiku, která bude vůči cizincům otevřenější. Za tím účelem chtějí zjednodušit procedury získávání trvalého pobytu a občanství pro některé skupiny cizinců. Pomocí imigrace zelení navrhují řešit problém stárnutí českého obyvatelstva, nicméně tuto strategii nijak blíže nerozebírají.

Strana brojí proti restriktivní azylové politice. Prosazuje navýšit počet udělovaných azylů a zlepšit podmínky uprchlíků žijících v Čechách.

Největší díl pozornosti zelení věnují odstraňování diskriminace národnostních menšin a cizinců a rasistickým a xenofobním projevům vůči nim. Zelení jsou před ostatními stranami o krok napřed, když ve svém volebním programu pro rok 2006 navrhují zrovnoprávnit kromě tradičních nerovných skupin také Čechy s příslušníky etnických menšin, cizinci i uprchlíky.

Za velmi dobrý považují návrh zelených řešit problém imigrace, přímo tam, kde vzniká a pomáhat proto v emigračních zemích se špatnými životními podmínkami.

Zelení jsou vůči přistěhovalcům a uprchlíkům velmi vstřícní, nicméně je zřejmé, že nepřestávají stát nohama na zemi a uvědomují si omezené možnosti České republiky. To vyplývá z jejich prohlášení, že je třeba ve státní integrační politice zohlednit „integrační kapacitu České republiky“. Zelení sice tuto formulaci blíže nevysvětlují, ale její význam je podle mě nasnadě. Aby byla integrace plnohodnotná, může Česká republika v určitém

¹¹⁶ Strana Zelených, 2006, str. 52.

časovém úseku integrovat pouze určitý počet přistěhovalců. To je podmíněno omezenými finančními prostředky pro tuto oblast, kapacitou menšinových vzdělávací zařízení, možnostmi bydlení, atd.

II Přístupy k problematice imigrace a národnostních menšin napříč politickým spektrem

V předchozí analýze jsme zjistili, jak každá ze stran přistupuje k problematice imigrace, poznali jsme její názory na tuto oblast a navrhovaná řešení. Každou z politických stran jsme zkoumali zvlášť, jako samostatnou, uzavřenou jednotku.

Nyní se podíváme na všech pět stran dohromady a budeme si všítat toho, jak ve srovnání s ostatními téma chápou, kolik mu věnují pozornosti, jak detailně jej rozebírají, v čem jsou si jejich přístupy podobné a v čem se liší, kde je teoreticky možná shoda a kde hrozí střet atd.

Zaměříme se nejprve na to, kdy strany začaly problematiku imigrace a národnostních menšin zmiňovat a jak poté s tématem pracovaly. Pak porovnáme obecné nastavení stran k této problematice a jejich konkrétní návrhy.

Na konci kapitoly se zamyslím nad postavením problematiky imigrace a národnostních menšin na politické scéně České republiky a nad perspektivami jejího dalšího vývoje.

1. Začlenění problematiky imigrace a národnostních menšin do programů a práce s tématem

Problematiku národnostních menšin a přistěhovalců začaly zkoumané politické strany reflektovat ve svých programech ve druhé polovině devadesátých let. Nejprve toto téma do své programatiky zahrnuje ODS. První zmínky najdeme v jejím volebním programu z roku 1996 Svoboda a prosperita. Se znalostí přístupu ODS k imigraci by se mohlo zdát překvapivé, že právě občanští demokraté se o ní začali zmiňovat jako první. Tuto skutečnost vysvětluje podle mého názoru to, že ODS měla již čtyřletou zkušenost s vládnutím a proto si logicky všímala více témat a měla i větší kapacitu je obsáhnout. Navíc možná právě její výrazně negativní postoj byl příčinou toho, že se začala proti přistěhovalcům vymezovat hned, jakmile se začalo ve větší míře projevovat.

V následujících volbách roku 1998 se imigrace dostala i do volebního programu ČSSD. Ta v předcházejících letech stále více konkurovala ODS a poprvé v tomto programu nabídla i „konkurenční stanoviska“ k imigraci. Již první prohlášení ODS a ČSSD k tomuto tématu diametrálně odlišná.

Na sklonku devadesátých let zahrnuje do svých programových dokumentů imigraci KSČM.

Ze zkoumaných stran, které tehdy působily v Poslanecké sněmovně PČR, vypracovali a zveřejnili své názory k imigraci jako poslední lidovci. Stanoviska prezentovaná v programovém dokumentu Společná odpovědnost z roku 2001 můžeme připisat KDU-ČSL, přestože se jednalo o společné prohlášení Čtyřkoalice¹¹⁷.

Strana Zelených prezentovala svůj názor na problematiku přistěhovalců a národnostních menšin ve svém obsáhlém programovém dokumentu v roce 2003.

Poté, co strany téma zahrnuly do svých programů, nakládaly s ním různě. Některé vypracovaly sadu názorů, kterou poté bez výraznějších změn opakovaly ve více materiálech, jiné na tématu pracovaly kontinuálně a v každém dalším dokumentu přinesly k tématu nové názory. První příklad platí pro ODS, která ve svém programu z roku 1996 uvedla podstatnou část toho, co poté opakovala ve všech analyzovaných dokumentech. Druhým příkladem a opakem ODS je KDU-ČSL. Z jejích dokumentů vyplývá, že strana fenomén imigrace průběžně sleduje a v závislosti na jeho vývoji přichází s novými koncepcemi. V každém ze svých dokumentů se strana posunuje dopředu a prohlubuje a rozšiřuje svůj zájem o danou oblast. Vývoj, který popisují, ale není nijak mohutný. Lidovci buď přidají jedno nebo dvě nová prohlášení, nebo dříve zmíněné názory mírně rozvedou a upřesní, nebo se na problematiku podívají jiným úhlem pohledu apod. Posun tedy není enormní, nicméně vzhledem k povrchnímu charakteru stranických dokumentů obecně je přeci jen dobře patrný.

Specifickým případem je ČSSD, která s tématem přišla v roce 1998, poté jej ale do svých programů prakticky nezahrnovala a vrátila se k němu až v roce 2003. Od té doby ale problematice imigrace věnuje poměrně hodně prostoru a v jejích materiálech je také vidět vývoj.

Komunisté zaujali k problematice imigrace nejaktivnější přístup v letech 2002 a 2004, kdy představili poměrně širokou škálu názorů a opatření. V pozdějších dokumentech pouze shrnují, co bylo řečeno v tomto období.

Ze dvou analyzovaných dokumentů Strany Zelených obsahuje více informací programový dokument Vize ekologické demokracie, nicméně volební program Kvalita života přináší také několik nových tezí a pro celistvou znalost názorů zelených je tedy třeba číst oba materiály.

¹¹⁷ Více o Čtyřkoalici poznámka pod čarou č. 80, str. 43.

2. Komparace přístupů hlavních českých politických stran k imigraci a národnostním menšinám

Na základě naší analýzy můžeme zkoumané strany rozdělit do dvou skupin, podle toho zda zaujímají k dané problematice obecně stanoviska kladná, nebo záporná. Strany imigrantům a národnostním menšinám příznivě naladěné jsou Strana Zelených, KDU-ČSL, ČSSD i KSČM. Ve druhé skupině zbývá sama ODS, která je k imigrantům nejméně vstřícná.

V úvodu práce jsem představila normativní teorie migrace, které řadí imigrační politiky států nebo politických stran od otevřených po uzavřené. Tyto teorie se promítají ve čtyřech modelech přístupů k imigraci: libertarianismus – liberalismus – komunitarismus – realismus. Charakteristiky těchto modelů jsou popsány v úvodu.

Na základě toho, co jsem zjistila o jednotlivých stranách v předchozí analýze, se pokusím určit, kterému modelu se zkoumané strany nejvíce blíží. Domnívám se, že žádná ze stran nesměruje k žádnému z extrémů, tudíž že libertarianismus ani realismus u zkoumaných stran neexistují. Pro potřeby české politické scény by bylo třeba zbývající dvě kategorie více rozčlenit. Liberální přístup můžeme ztotožnit jednoznačně se Stranou Zelených, jejíž imigrační politika je přímo učebnicovým příkladem tohoto modelu. Imigrační politika KDU-ČSL se dá také označit jako liberální. ČSSD i KSČM odpovídají širšímu pojetí liberalismu, ale v některých aspektech částečně přejímají myšlenky komunitarismu. Imigrační politika ODS koresponduje s komunitaristickým přístupem, ale částečně přijímá i postoje realismu (zejména svým důrazem na bezpečnost).

Výčet názorů, které sdílí všechny strany společně je naprosto minimální. Totožným zájmem všech zkoumaných stran je omezit nelegální imigraci, potírat nelegální zaměstnávání cizinců a odstranit xenofobii a rasismus. Tyto cíle jsou jediné, v čem se ODS s ostatními stranami shoduje.

Mezi SZ, KDU-ČSL, ČSSD a KSČM panuje shoda nejen v těchto negativně vymezených bodech, ale také v některých konstruktivních návrzích. Všechny strany většinou danou problematiku uvádí tím, že je třeba chránit imigranty a příslušníky národnostních menšin před projevy xenofobie, rasismu a diskriminace. Lidovci vidí tento úkol zejména důležitě: „Budeme důrazně prosazovat zvýšení ochrany menšin před xenofobními a rasistickými útoky a projevy. Ty považujeme za mimořádně nebezpečný

projev nelidskosti a ohrožení civilizačních hodnot, na kterých stojí občanská společnost.“¹¹⁸

Významným přelomem v boji za práva menšin byl rok 2006, kdy ČSSD a Strana Zelených uvedly ve svých volebních programech, že je třeba odstranit diskriminaci mezi různými etnickými skupinami, mezi Čechy a cizinci. Dosud v této souvislosti strany vždy myslely jen na ženy - muže, mladé - seniory, chudé – bohaté atp., ale až před volbami 2006 se vyslovily i proti nerovnostem ve vztahu Češi – jiné etnické skupiny.

Zajímavý je postřeh zelených, kteří si uvědomují, že odstranění diskriminace nemůže být dosaženo pouze legislativní cestou, ale že je třeba spolupráce občanů a mnoha veřejných institucí. „Odstraňování xenofobních a rasistických předsudků je nesmírně těžký úkol, na němž ve vzájemné koordinaci musí spolupracovat škola, rodina, státní orgány, místní a krajská samospráva, média veřejné služby, církve, občanská sdružení.“¹¹⁹

Sociální demokraté, zelení, lidovci i komunisté se také shodnou na potřebě vzdělávání a to jak vzdělávání cizinců, kteří se u nás usazují, tak Čechů, aby s nimi dokázali žít. Tuto potřebu akcentují zejména komunisté, kteří ve svých programech slibují zavést a podporovat multikulturní vzdělávání a výchovu a speciální vzdělávání pro etnické menšiny. KSČM přisuzuje ve vztahu k menšinám vzdělávání velmi důležitou roli když slibuje, že „bude prosazovat, aby se trvalou součástí vzdělávání stalo osvojování významných hodnot, jako je ...otevřenost a přátelství k ostatním národům a etnickým skupinám.“¹²⁰

Velmi podobná jsou si i prohlášení stran ohledně kultury národnostních menšin a přistěhovaleckých skupin, kterou chtějí zachovávat a podporovat. Nejkonkrétnější stanovisko vyjádřili lidovci: „...budeme usilovat o vydání velmi potřebných prováděcích předpisů, tak, aby mohly být zachovány i rozvíjeny jazykové a kulturní tradice a odlišnosti všech národností žijících v naší zemi. Bez pomoci a podpory menšinového školství, kulturních zařízení a vydávání národnostních periodik by záhy zanikly. Tak bude obohacena majoritní společnost a posílí se tolerance k odlišným kulturám a tradicím národností, které zde mají své historické kořeny.“¹²¹ Všechny strany ale vždy připomínají, že menšinové kultury nesmí ohrozit svébytnost české národní kultury.

¹¹⁸ *Společná odpovědnost*, Čtyřkoalice, 7. června 2001, str. 18, www.kdu.cz/Volby/PSP/2002/program4k.doc

¹¹⁹ *Kvalita života*, Strana Zelených, 2006, str. 33, www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/

¹²⁰ *Naděje pro Českou republiku*, KSČM, 16. května 2004, <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=>

¹²¹ *Dáme věci do pořádku - Rovné šance pro každého*, Koalice, 22. března 2002, www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCl=10946

Zajímavý, ale trochu nejasný je záměr komunistů. Ti chtějí „podporovat rozvíjení české národní identity a svébytnosti s plným zapojením etnických menšin (včetně Romů), při prohlubující se orientaci na vzájemnou solidaritu a spolupráci.“¹²²

Tyto tři okruhy - odpor proti xenofobii, rasismu a diskriminaci, podpora vzdělání a kultury - jsou oblasti, ve kterých strany mají velmi podobné záměry a jejich konkrétní návrhy se zde významově téměř neliší. Nejdůležitější těžiště v souvislosti s problematikou imigrace ale leží jinde. To, co strany rozděluje je jejich přístup k přijímání nových přistěhovalců a názory na způsob jejich integrace do většinové společnosti.

V tomto ohledu je naprosto originální ODS. Zatímco většina ostatních stran svoje stanovisko k přijímání nových imigrantů formulovala pozvolna a postupně, ODS měla v této otázce jasno hned od té doby, kdy se problematikou imigrace začala zabývat. Ve volebním programu z roku 1996 píše: „Za závažný problém považuje ODS migraci cizinců a kriminalitu, která je s ní spojená...Cílem ODS je dosáhnout, aby legální i nelegální migrace byly regulovány a aby vízová politika ČR byla postupně, avšak důsledně sladěna se zeměmi Evropské unie.“¹²³ Na rozdíl od stran s pozitivním přístupem, které svoje strategie pojmenovávají velmi obecně, je ODS ve svém restriktivním přístupu konkrétní. Občanští demokraté si přejí snížit počty imigrantů, kteří se chtějí usadit v České republice. Chtějí zpřísnit kritéria přistěhovalectví a omezit počty udělovaných azylů. Integrovat zamýšlí ODS pouze ty cizince, kteří zde žijí, protože potřebují ochranu České republiky. Stínový ministr vnitra Ivan Langer v roce 2003 napsal, že ODS chce „snížit benevolenci zákona o pobytu cizinců: zpřísnit podmínky imigrace cizinců do ČR a podmínky jejich pobytu – zejména omezit počet imigrantů, zpřísnit podmínky pro udělení víza, povolení krátko – dlouhodobého pobytu, zavedení čekací lhůty před udělením trvalého pobytu, rozšíření důvodů pro vyslovení zákazu pobytu...“¹²⁴

Specifickým rysem ODS oproti ostatním stranám je, že jednoznačně spojuje přistěhovalectví s kriminalitou a organizovaným zločinem. Občanští demokraté dávají ve svých programech tyto dva jevy automaticky do souvislosti, aniž by uvedli jakékoli údaje svědčící o této spojitosti, nebo zdroje, ze kterých údaje čerpají. Vytváří tak negativní obraz přistěhovalců, ale neprojevují žádnou snahu dokázat jeho reálný základ.

¹²² KSČM, 2004.

¹²³ *Svoboda a prosperita*, volební program ODS, ODS, 1996.

¹²⁴ I. Langer: *Modrá šance pro slušné lidi, Moderní a bezpečný stát*, ODS, Praha, 30. září 2004, str. 39, Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=67

V kontrastu k negativní politice ODS stojí pozitivní imigrační politiky zelených, sociálních demokratů a lidovců. Pozitivní imigrační politika znamená, že strany vidí kladné stránky imigrace a že v různé míře vítají příchod vybraných nových imigrantů.

Nejkonkrétnější podobu tomuto přístupu dala ČSSD, která ve svém programovém dokumentu z roku 2003 představila svou aktivní výběrovou imigrační politiku. ČSSD se obává problémů způsobených demografickou situací v České republice, jako je nízká porodnost, stárnutí obyvatelstva, problémy důchodového systému atd. Tyto problémy chce částečně řešit příchodem imigrantů. „Tento vývoj ... vyžaduje formulovat novou aktivní i pasivní migrační politiku, která vezme v úvahu nízkou úroveň přirozené reprodukce obyvatelstva, což bude znamenat pokles perspektivní nabídky pracovní síly z domácích zdrojů. Příchod imigrantů může posilovat aktivní složku populace a zmírňovat tak očekávané negativní důsledky populačního vývoje.“¹²⁵ V dalších dokumentech ČSSD svou aktivní výběrovou politiku blíže specifikuje a omezuje ji pouze na vysoce kvalifikované cizince, kteří splňují řadu kritérií. S aktivní imigrační politikou ČSSD rozhodně nesouhlasí ODS, která ji kritizuje ve všech svých materiálech.

KDU-ČSL zastává k přijímání cizinců také kladný postoj, což dokládá mimo jiné slovy: „Potřebujeme regulovanou imigraci vysoce vzdělaných, motivovaných a pracovitých lidí, kteří jsou ochotni se integrovat a jsou ochotni přijmout naši zemi jako svůj domov.“¹²⁶ Z programů lidovců vyplývají pouze minimální požadavky na regulaci imigrace. Souhlasí pouze s legální imigrací a s příchodem imigrantů s dobrými úmysly. Kromě tohoto „přirozeného minima“ si vymínají jen to, aby nebyla rozmělněna česká kultura.

Nejvstřícnější přístup prezentuje Strana Zelených. V duchu návrhů ČSSD zelení slibují, že „podpoří regulovanou imigraci, kterou považují za nezbytné vyrovnávání stále klesajícího počtu obyvatelstva a jeho stárnutí.“¹²⁷ Kromě toho ale přicházejí s mnoha dalšími k imigrantům vstřícnými návrhy. Pro vybrané cizince chtějí usnadnit získání trvalého pobytu a občanství a rozhodně se zasazují za otevřenější azylovou politikou. Zelení chtějí udělovat azyl většímu počtu osob, jeho získání chtějí zjednodušit a nechtějí odmítat žadatele, kteří do Česka přichází „pouze“ z důvodu špatných životních podmínek. Trefou do černého je podle mého názoru návrh zelených řešit problém imigrace přímo

¹²⁵ *Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici*, ČSSD, 30. března 2003, str. 48. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program

¹²⁶ *Programové dokumenty 2008: Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky*, KDU-ČSL, 20. dubna 2008, str. 10. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_19.pdf

¹²⁷ *Vize ekologické demokracie*, Strana Zelených, 27. září 2003. Dostupné z WWW: www.borovany.zeleni.cz/7955/clanek/politicky-program-vize-ekologicke-demokracie/

v zemích, kde vzniká. Zelení chtějí, aby se česká zahraniční politika zaměřila na pomoc málo rozvinutým emigračním zemím a pomohla zlepšit tamější životní podmínky.

Komunisté svoje stanovisko k přijímání imigrantů nikde v analyzovaných dokumentech nezveřejňují. Svoje návrhy KSČM směřuje k příslušníkům národnostních menšin a cizincům, kteří u nás již žijí, ale svůj přístup ohledně nově přichozích neuvádí. Můžeme se dohadovat, zda je absence názoru v tomto směru záměrná nebo zda to je pouze důsledek přílišné obecnosti stranických materiálů. Z toho, že strana hlásá otevřenost a přátelství vůči imigrantům, ale že také podporuje zdravé české vlastenectví a někdy připomíná bezpečnostní hrozby spojené s imigranty, vyplývá její kladný přístup k imigraci s omezujícími požadavky. Ty se týkají bezpečnosti a kulturní svébytnosti České republiky.

S přístupem k přijímání imigrantů je také úzce spojena otázka jejich integrace. V tomto směru má na první pohled nejkonkrétnější představy ČSSD, která chce v České republice zavést multikulturní uspořádání. Sociální demokraté mluví o tomto záměru často, aniž by ale jakkoli specifikovali, jaký konkrétní multikulturní model mají na mysli, a co si sami pod tímto pojem představují. Zde opět narážíme na vágnost stranických programů, které v mnoha případech nechávají na voliči, aby si pod obecnými hesly domyslel, co sám chce. K integraci dále ČSSD uvádí: „Migrační politika ... by měla zahrnovat i podporu integrace cizinců. Zejména vytvářet pro ně odpovídající životní podmínky (bydlení, vzdělávání, zaměstnání, sociální pomoc) a určovat i její kvantitativní rozsah.“¹²⁸

O multikulturní společnost chtějí usilovat také zelení, stejně tak jako o „plnohodnotnou integraci“ přistěhovalců. Zelení soudí, že podmínkou úspěšné integrace je získání trvalého pobytu nebo občanství a proto chtějí imigrantům zjednodušit přístup k těmto výhodám. Pro zelené je otázka integrace klíčová a lpí na ní, nicméně je zřejmé, že v tomto ohledu zůstávají racionální – píší totiž, že imigrační politika státu by měla zohlednit „integrační kapacitu České republiky.“¹²⁹

Lidovci a komunisté také považují integraci přistěhovalců a příslušníků národnostních menšin za důležitou. KDU-ČSL slibuje připravit strategie k plnohodnotné integraci „pracujících, bezúhonných a daně placících cizinců na území ČR“ a nastavit pro ně podmínky tak, aby u nás mohli důstojně žít. Podle KDU-ČSL integrace znamená „přijmout kulturní rozlišnosti na základě sdílených základních hodnot.“¹³⁰ KSČM slibuje „věnovat daleko větší pozornost životním podmínkám a právům přistěhovalců, kteří u nás

¹²⁸ ČSSD, 2003, str. 49.

¹²⁹ Strana Zelených, 2006, str. 52.

¹³⁰ KDU-ČSL, 2008, str. 10.

pracují, a hledat cesty k navazování a zlepšování jejich vztahů s domácím obyvatelstvem.“¹³¹

ODS integraci ve výše uvedeném smyslu ve svých materiálech vůbec neuvažuje. Jediný případ, kdy se o integraci zmiňuje je v souvislosti s azylanty: „ODS bude podporovat integrační programy zaměřené na pomoc těm azylantům, kteří ochranu našeho státu skutečně potřebují.“¹³²

3. Imigrace jako stálé politické a politizované téma

Je zřejmé, že problematika imigrace není klíčovým politickým tématem, na kterém by se strany profilovaly a na kterém by lpěly. Přestože v posledním desetiletí zájem o toto téma u politických stran rostl, zůstává jeho význam pro profilaci a vymezení stran stále marginální.

Problematika imigrace se neodráží v hlavních zásadách a idejích politických stran, je to spíše jakási druhořadá nadstavba. Některé strany sice ve svých programech zařazují témata spojená s imigrací vedle témat pro ně klíčových, nicméně v politické praxi mezi nimi stále dělají rozdíl.

O této skutečnosti svědčí například existence vládní koalice ODS, Strany Zelených a KDU-ČSL.¹³³ Kdyby byla problematika imigrace pro strany důležitá, nemohla by kvůli zásadní rozdílnosti názorů jednotlivých aktérů taková koalice nikdy vzniknout.

Problematika imigrace zatím není v České republice na úrovni hlavních politických stran příliš zpolitizována. V praktické politice nehraje zásadnější roli a objevuje se jen příležitostně, většinou ve spojitosti s konkrétními událostmi, které zájem o tuto problematiku vyvolají.¹³⁴ Narozdíl od některých zemí západní Evropy (např. Nizozemsko, Francie) nehraje dosud problematika přistěhovalců významnější roli v českých volbách.

Konkrétní nastavení české imigrační politiky nepodléhá výraznějším změnám v souvislosti se změnami vlád a jejich obsazením. Některé strany se vyznačují restriktivním přístupem a jiné jsou vstřícné, nicméně i přes jejich střídání u moci je česká imigrační politika poměrně kontinuální.

¹³¹ KSČM, 2004, b.s.

¹³² ODS, 2004, str. 39.

¹³³ Tato vládní koalice fungovala pod vedením premiéra Mirka Topolánka od ledna 2007 do března 2009.

¹³⁴ Takovou událostí je například hospodářská krize a Program dobrovolných návratů a diskuse, kterou vyvolal. Program dobrovolných návratů zahájilo Ministerstvo vnitra ČR 16. února 2009 za účelem dopravit domů cizince, kteří přišli v České republice o práci a ztratili tak možnost obživy. Více informací o projektu viz. www.mvcr.cz/clanek/dobrovolne-navraty-a-zajisteni-bezpecnostni-situace-cr.aspx.

Téma imigrace a národnostních menšin zůstává zatím spíše v rukou odborníků, úředníků, neziskových organizací a výzkumných ústavů. Podle Baršové a Barši se většina nevládních organizací zabývajících se touto problematikou do veřejných debat o ní nevkládá, protože se bojí, že ve veřejné diskusi může snadno převážit populistická a xenofobní rétorika.¹³⁵ Přesto ale zájem o toto téma v politické i veřejné debatě narůstá a média mu také věnují stále vzrůstající pozornost.

Dalo by se očekávat, že zájem o fenomén imigrace a přistěhovalectví poroste na všech úrovních – ve veřejnosti, mezi politickými stranami a zákonitě i v médiích. Mám za to, že je správné, že téma není dosud na úrovni hlavních politických stran zpolitizováno. Zabraňuje se tím jeho zneužití a manipulaci s ním a skrze něj. Je otázkou, jak dlouho tento stav vydrží. Politické subjekty, které toto téma užívají jako jednu ze svých hlavních politických karet, v České republice již existují, ale jsou marginální.¹³⁶

Z hlavních politických stran by jako antiimigrační strana připadla hypoteticky v úvahu pouze ODS a případně KSČM¹³⁷, ale podle mého názoru je vysoce nepravděpodobné, že by se v tomto směru strany radikalizovaly. Na české politické scéně existuje malý prostor, který by mohla úspěšně zaujmout radikální populistická strana.¹³⁸ Je pravděpodobné, že taková strana by k získávání voličů využívala i antiimigrační apel.

Problematika imigrace má podle mého názoru potenciál stát se v blízké budoucnosti významným tématem české politické scény. Obávám se, že více populární bude ve své negativní podobě, tedy jako vůči přistěhovalectví odmítavá. Jde o to uhlídat, aby strana, která bude výrazně odmítavý přístup zastávat, přistupovala k tématu seriózně a nezneužívala jej. Na samotném odmítavém postoji k přistěhovalectví není nic špatného, je to názor stejně relevantní jako postoj vstřícný. Záleží ale na tom, aby odpůrci ani příznivci imigrace s tématem nemanipulovali a nezkreslovali fakta ve svůj prospěch. V žádném případě se na české politické scéně nesmí prosadit vysoce nebezpečná rasistická a xenofobní politika.

¹³⁵ Podle Baršová, Barša, 2005, str. 239 – 240.

¹³⁶ Například Dělnická strana, Národní strana atd.

¹³⁷ ODS díky svému obecně restriktivnímu přístupu k imigraci a KSČM v případě, že by v názorech strany převážil apel na národnostní strunu a bezpečnostní hrozby spojené s imigrací. Více viz. kapitola 3.3, str. 41.

¹³⁸ Viz. přednáška Politické strany a stranický systém PhDr. Ladislava Mrklase, Ph.D. z předmětu Český politický systém, prezentována 12. prosince 2008.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na přístupy hlavních českých politických stran k problematice imigrace a národnostních menšin. Otázka „jaký je přístup hlavních českých politických stran k imigraci a národnostním menšinám?“ byla hlavní výzkumnou otázkou práce.

Jako součást hlavní výzkumné otázky jsem se soustředila na tyto podotázky: Kdy se vybrané strany začaly daným tématem zabývat ve svých programech? Jaké jsou jejich názory na dané téma a jaká navrhuji řešení? Jak s daným tématem pracují? Jak je pro ně dané téma důležité?

Odpověď na uvedené otázky jsem hledala tak, že jsem nejprve v pěti samostatných kapitolách analyzovala zvlášť jednotlivé politické strany. U ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL a SZ jsem zkoumala programové dokumenty a volební programy pro volby do PSP ČR.

Výsledky, které jsem tímto rozbořem získala, jsem komparovala v šesté kapitole. Zde se z dosud izolovaných přístupů jednotlivých stran utvořil plastický a komplexní obraz. Zjistili jsme, že SZ, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM jsou, alespoň podle obsahu svých programů, k imigrantům a národnostním menšinám vstřícné. ODS chápe imigraci negativně a zastává restriktivní přístup.

Otázka, která strany rozděluje nejvíce, se týká přijímání nových přistěhovalců do České republiky. Největší rozdíl panuje mezi názory SZ a ODS. SZ chce takovou imigrační politiku, která bude k imigrantům otevřená a poskytne více z nich šanci žít a pracovat v České republice. ODS naopak zamýšlí imigrační politiku zpřísnit a počty imigrantů přicházejících do Česka snižovat.

ČSSD vidí v příchodu vybraných imigrantů částečné řešení demografické situace České republiky a proto řízenou imigraci podporuje. Aktivní imigrační politiku prosazuje také KDU-ČSL, která vítá slušné cizince a její omezující požadavky jsou minimální.

KSČM se k otázce nastavení české imigrační politiky vůči novým přistěhovalcům přímo nevyjadřuje, nicméně dá se vypořádat její kladný postoj.

V souvislosti s problematikou imigrace a národnostních menšin se SZ, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM věnují zejména integraci příslušníků těchto skupin. Ve svých programech rozvíjí integrační strategie týkající se především vzdělání a kultury cizinců a odstraňování protipřistěhovaleckých nálad u Čechů.

Jediným, ale o to důležitějším společným cílem všech zkoumaných stran je odstranit xenofobii a rasismus.

Je třeba mít na paměti, že výsledky a závěry, ke kterým jsem v práci došla, vychází ze stranických dokumentů. Názory, které strany uvádějí ve svých dokumentech jsou jednak obecné a za druhé představují spíš „ideální model“. To, co strany prosazují v praktické politice, se může od prohlášení v programech lišit.

I přes tento nedostatek ale bylo studium imigrace a národnostních menšin prostřednictvím stranických dokumentů přínosem. Skrze stranické dokumenty jsme poznali základní nastavení stran k imigraci a národnostním menšinám, meze a maxima, které si strany samy vytyčují pro svou praktickou politiku v této oblasti a cíle, kterých zde chtějí dosáhnout.

Rozsah textu:

Počet slov	-	19 042
Počet znaků bez mezer	-	114 032
Počet znaků včetně mezer	-	132 813

Summary

In my bachelor thesis I focus on the approaches of the main Czech political parties to immigration and national minorities.

Despite having a huge political potential, this topic still stands far beyond the main interest of the political parties. In spite of this fact, the significance of the topic immigration is likely to grow and to evoke many different attitudes and demands within the society. Therefore I consider it important to know the attitudes of the main political parties, as they have one of the most important roles in the political process and create the states policy.

Except for the particular opinions of the political parties on immigration and national minorities, I concentrate on such characteristics as when the party included the topic in its programmes, whether it has been working on it continuously, what is the importance of the topic for it, how much it focuses on it etc.

I have been answering these questions by analyzing two types of documents: the basic party documents and election programmes for the elections to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic.

The results of the analysis show that out of the five examined parties, the most immigration-friendly is the Green Party (SZ) while the most restrictive is the Civic Democratic Party (ODS). The attitudes of the other parties – Czech Social Democratic Party (ČSSD), Christian Democratic Party (KDU-ČSL) and Communist Party (KSČM) are rather friendly and liberal.

Nevertheless, the research proved that the topic immigration and national minorities does not have any great importance for the political parties so far. It does not count to the main principles that the parties pursue and they do not define themselves on this topic.

In their programmes, they may declare strong positions on this topic, but in the practical politics they ignore them more or less.

Immigration and national minorities are of a minor importance even in the Czech elections.

Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie a studie

- Banting, Keith, Kymlicka, Will (ed.). *Multiculturalism ad the welfare state: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. New York: Oxford University Press 2006, str. 6 – 10, 54 – 63.
- Baršová Andrea, Barša Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2005.
- Drulák, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál 2008.
- Hendl Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005.
- Malíř, Jiří, Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu 1861-2004*. Brno: Doplněk 2005.
- Mareš, M., Kopeček, K., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004.
- Novák, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Slon 1997.
- Sartori, Giovanni. *Strany a stranické systémy*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 2005.
- Šaradín, Pavel a kol. *Volby 2002: Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum 2002, str. 10-12.
- Velký sociologický slovník*. Praha: Vydavatelství Karolinum 1996, str. 627.
- Vodička, Karel, Cabada, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál 2007.
- Žaloudek, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri 2004.

Články v odborných časopisech

On-line časopisy

- Čermák, Jindřich. Volební účast a stranická identifikace českých občanů [online]. *E-polis.cz*, 5. duben 2005. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.e-polis.cz/komparace/69-volebni-ucast-a-stranicka-identifikace-ceskych-obcanu.html>

Kopeček Lubomír. Imigrace jako politické téma v ČR: analýza postojů významných politických stran. *Středoevropské politické studie*. 2004, Vol. 2-3, No. 6. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=203>

Stojarová Věra. Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Středoevropské politické studie*. 2004, Vol. 2-3, No. 6. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>

Strmiska, Maxmilián. Protipřistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu. *Středoevropské politické studie*. 2001, Vol. 3, No. 3. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=70>

Mareš Miroslav. Přistěhovalectví a krajní pravice v ČR. *Středoevropské politické studie*. 2001, Vol. 3, No. 3. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=72>

Mareš Miroslav. Problematika menšin jako profilové téma pravicového extremismu v České republice. *Středoevropské politické studie*. 2000, Vol. 3, No. 2. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=112>

Tištěné časopisy

Fiala, Petr, Mareš, Miroslav. Programatika politických stran. *Politologický časopis*. 1998, roč. V, č. 1, str. 5-20.

Dokumenty

Níže uvedené dokumenty byly na webových stránkách aktuální v době zpracování této práce, od února do května 2009.

K některým dokumentům se mi nepodařilo dohledat konkrétní datum jejich přijetí, proto v takových případech uvádím pouze rok. Některé dokumenty nemají číslované strany, a proto v textu odkazují pouze na dokument jako celek.

ODS

4 *Poděbradské artikuly*, Programový dokument ODS, ODS, 1998. Dostupné z WWW: <http://archiv.ods.cz/volby/programy/1998/program.php?kap=4>

I. *Langer: Modrá šance pro slušné lidi, Moderní a bezpečný stát*, Programový dokument ODS, ODS, 30. září 2004. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=67

Bezpečný stát pro všechny, kdo dodržují zákony, Programový dokument ODS, ODS, 11. června 2000. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=24

Bezpečný život občanů, Programový dokument ODS, ODS, 28. května 2002. Dostupné z WWW: www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=87

Svoboda a prosperita, Volební program ODS, ODS, 1996. Dostupné z WWW: <http://www.ods.cz/volby/programy/1996/program.php?kap=2>

Hlavu vzhůru, Volební program ODS, ODS, 1998. Dostupné z WWW: www.ods.cz/volby/programy/1998.php

Volební desatero, Volební program ODS, ODS, 2002. Dostupné z WWW: http://www.ods.cz/docs/programy/program_2002.pdf

Společně pro lepší život, Volební program ODS, ODS, 2. května 2006. Dostupné z WWW: http://www.ods.cz/docs/programy/program_2006.pdf

ČSSD

Lidskost proti sobectví – prosperita pro všechny, Programový dokument ČSSD, ČSSD, 26. ledna 2002. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/nas-program/strednedoby-program

Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici, Programový dokument ČSSD, ČSSD, 30. března 2003. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program

Lidskost proti sobectví, Volební program ČSSD, ČSSD, 1998. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/dokumenty/archiv/volebni-programy

Člověk na prvním místě, Volební program ČSSD, ČSSD, 2002. Dostupné z WWW: <http://www.cssd.cz/dokumenty/archiv/volebni-programy>

Jistoty a prosperita, Volební program ČSSD, ČSSD, 28. ledna 2006. Dostupné z WWW: www.cssd.cz/program-nadeje/volebni-program-cssd/katalog.html

KSČM

KSČM na přelomu tisíciletí, Programový dokument KSČM, KSČM, 5. prosince 1999. Dostupné z WWW: <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3765&item=33798&category=>

Naděje pro Českou republiku, Programový dokument KSČM, KSČM, 16. května 2004. Dostupné z WWW: <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=>

S lidmi pro lidi, Volební program KSČM, KSČM, 2002. Dostupné z WWW: www.kscm.cz/index.asp?managepreview=ok&thema=3283&category=&language=1&item=28319

Volební program KSČM na období 2006 – 2010, Volební program KSČM, KSČM, 2006. Dostupné z WWW: www.kscm.cz/article.asp?thema=3783&item=35527

KDU-ČSL

Sociální doktrína KDU-ČSL, Programový dokument KDU-ČSL, KDU-ČSL, 28. září 1997. Dostupné z WWW: <http://www.kdu.cz/default.asp?page=311&idr=139&IDCI=51>

Společná odpovědnost, Programový dokument Čtyřkoalice, Čtyřkoalice, 7. června 2001.
Dostupné z WWW: www.kdu.cz/Volby/PSP/2002/program4k.doc

Křesťanskodemokratická politika pro 21. století, Programový dokument KDU-ČSL, KDU-ČSL,
1. ledna 2003. Dostupné z WWW:
www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10150&IDCI=10815

Programové dokumenty 2008: Projekt 2020 – Nové výzvy křesťanskodemokratické politiky,
Programový dokument KDU-ČSL, KDU-ČSL, 20. dubna 2008. Dostupné z WWW:
www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_19.pdf

Programové dokumenty 2008: Život v bezpečí, Programový dokument KDU-ČSL, KDU-ČSL,
20. dubna 2008. Dostupné z WWW:
www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_19.pdf

Dáme věci do pořádku - Rovné šance pro každého, Volební program Koalice, 22. března 2002.
Dostupné z WWW: www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCI=10946

Volební program KDU-ČSL 2006-2010, Volební program KDU-ČSL, KDU-ČSL, 28. února
2006. Dostupné z WWW: www.kdu.cz/video/Media_15075_2006_2_27_13_35_22.pdf

SZ

Vize ekologické demokracie, Programový dokument SZ, Strana Zelených, 27. září 2003.
Dostupné z WWW: www.borovany.zeleni.cz/7955/clanek/politicky-program-vize-ekologicke-demokracie/

Kvalita života, Volební program SZ, Strana Zelených, 2006. Dostupné z WWW:
www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/

Internetové zdroje

www.ods.cz

www.cssd.cz

www.kscm.cz

www.kdu.cz

www.zeleni.cz

www.cepsr.com

www.cvvm.cas.cz

Seznam zkratk

- ČSSD** - Česká strana sociálně demokratická
- KDU – ČSL** - Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- KSČM** - Komunistická strana Čech a Moravy
- ODS** - Občanská demokratická strana
- PSP ČR** - Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
- SZ** - Strana Zelených

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Problematika imigrace na politické scéně České republiky

Projekt bakalářské práce

Autor: Zuzana Picková

Datum odevzdání: 07. 10. 2008

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Gladíšová

Vymezení tématu

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou imigrace v České republice od roku 1993. Tímto rokem začnu hlubší analýzu tématu. Imigrační politiku Československa za komunistické éry a v prvních letech po jejím skončení (1989-1993) zmíním jen okrajově z důvodu nastínění situace v této oblasti po pádu režimu. Analýzu povedu do současnosti, tzn. do roku 2008.

Problematiku imigrace budu studovat prizmatem politických stran. Zaměřím se na to, jak problematiku imigrace formulují v daném časovém období vybrané české parlamentní politické strany. Budu se věnovat čtyřem hlavním politickým stranám, které měly v Parlamentu ČR zastoupení nepřetržitě od roku 1993, to znamená Občanské demokratické straně, České straně sociálně demokratické, Komunistické straně Čech a Moravy a Křesťanské a demokratické unii – Čs. straně lidové. Analýzu povedu do současnosti, a proto se budu zajímat také o Stranu zelených, které také kromě výše zmíněných stran nyní patří výraznější podíl křesel v Parlamentu ČR.

Ve středu mého zájmu bude stát to, jak tyto strany problematiku imigrace uchopují, jaká k imigraci zaujímají stanoviska a navrhují řešení, jak velkou část svého programu věnují tomuto problému. Budu zkoumat jak se názory a postoje stran vyvíjejí v čase a jak se proměňují v souvislosti s klíčovými událostmi, jako jsou volby, vstup České republiky do Evropské unie a do Schengenského prostoru apod.

Kromě vlastní agendy konkrétních politických stran se dále zaměřím na parlamentní část legislativního procesu, kde budu na poslední novele Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky¹³⁹ zjišťovat, jakým způsobem probíhá schvalování klíčového zákona pro oblast imigrace. Na tomto příkladu bych chtěla demonstrovat názorové spektrum a ukázat, do jaké míry je toto téma konsensuální a do jaké míry vede ke konfrontacím mezi hlavními politickými stranami.

Po předchozích analýzách bych se ve své bakalářské práci ráda zamyslela nad otázkou, zda má imigrace potenciál stát se v České republice v blízké budoucnosti nosným politickým tématem, které by bylo schopno přitáhnout větší počet voličů a zda je to vůbec žádoucí. Zde si budu všimnout zejména toho, jakou důležitost tématu politické strany přikládají a do jaké míry se jej snaží zviditelnovat a popularizovat.

¹³⁹ Běžně "cizinecký zákon". Novela vyhlášena 21. 12. 2007 ve Sbírce zákonů.

Zdůvodnění výběru tématu

Problematice imigrace v České republice se budu věnovat zejména z toho důvodu, že je to jedno z témat, které může výrazně rozdělovat českou společnost a k němuž neexistuje jeden osvědčený a většinově přijímaný přístup. V porovnání s ostatními tématy se zdá být problematika imigrace zatím pro většinu politických stran spíše mimo oblast hlavního zájmu. Nelze samozřejmě říci, že se politické strany touto problematikou nezabývají, nicméně se ukazuje, že dosud toto téma příliš nezviditelňují a rozhodně se na něm (hlavní politické strany) neprofilují.

Problematika přistěhovalectví je aktuálním tématem. Není ale aktuální v tom smyslu, že by se objevilo teprve před nedávnem a bylo nové. Naopak, některé země se touto problematikou zabývají již dlouho. Toto téma je aktuální v tom smyslu, že se neustále vrací. Přistěhovalectví je problém kontinuální a měnící se a pro jeho řešení proto nelze nalézt jedno provždy platné schéma.

Situaci, ve které se na poli imigrační politiky v současnosti nachází Česká republika, chápu jako určitý přechod. Je to hranice mezi obdobím přijímání dílčích opatření a harmonizací s normami Evropské unie na jedné straně a mezi vytvářením vlastní ucelené koncepce na straně druhé. Bude jistě zajímavé sledovat jedny z hlavních aktérů tohoto procesu, politické strany, jak se s touto výzvou vyrovnávají.

Od doby, kdy se fenomén imigrace objevil, se stává stále závažnějším problémem a lze přepokládat, že v prostředí České republiky v blízké budoucnosti nabude ještě více na významu. Proto bych se ráda zamyslela nad otázkou, zda se imigrace stane atraktivním politickým tématem, nebo zda spíše zůstane v rukou odborníků a do veřejné diskuse se příliš nedostane.

Situace v České republice se velmi rychle mění. Česká republika je destinací pro imigranty lákavou. V současné době zde žije přes 400 000 legálních imigrantů, což představuje dvojnásobný nárůst oproti údajům z roku 2000. Dále proces stárnutí populace České republiky vyvolává potřebu přílivu čím dál většího počtu zahraničních pracovníků. Podle mého názoru je proto důležité, aby česká politická elita věnovala větší pozornost strategiím a politikám, které mají tuto oblast ošetřit.

Výzkumné otázky a cíle práce

Hlavním cílem práce je podrobně zmapovat přístup vybraných hlavních českých politických stran k problematice imigrace v období 1993-2008. Záměrem je zjistit, jak se

v čase proměňuje formulace a význam tohoto tématu pro politické strany a jak jej reflektují ve svých programech i skutečném jednání.

Práce by měla přispět tím, že přinese ucelený pohled na to, jak je od vzniku samostatné České republiky jejími hlavními politickými stranami uchopováno téma imigrace a jak se mění jeho význam v čase.

Metoda zpracování tématu

Zpracování tématu budu provádět na základě studia primární i sekundární literatury a kvalitativního rozboru dokumentů (stranické programy, volební programy, mediální výstupy). Využívat budu komparativní metody. Primárně budu používat diachronní komparativní metodu (komparaci v čase), čili budu komparovat různé postoje v různých časových obdobích u jedné a téže politické strany. Pro menší část práce předpokládám využít synchronní komparativní metodu (komparaci stavu) pro porovnání postojů různých politických stran navzájem.

Pro účely demonstrace politického názorového spektra zpracuji případovou studii na příkladu projednávání novely Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky v Parlamentu ČR v roce 2007.

Předpokládaná osnova práce

1. Úvod

2. Stať

2.1 Problematika imigrace z hlediska hlavních politických stran

- uchopení problematiky imigrace
- imigrace ve stranických programech
- postoje v oblasti imigrace a klíčové události na politické scéně
- postoje v oblasti imigrace a volby
- důležitá prohlášení na téma imigrace v médiích

2. 2 Případová studie

- projednávání novely Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky v Parlamentu ČR v roce 2007

2.3 Imigrace jako stálé politické a politizované téma

- možnosti, perspektivy
- výhody a nevýhody

3. Závěr

Seznam literatury

- **neperiodická**

Baršová Andrea, Barša Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2005.

Drbohlav, D., Horáková, M., Jánská, E. *The Czech Republic. In: Current Immigration Debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue*. Brusel: MPG 2005.

Hendl Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005.

Mansfeldová, Zdenka. *Obsahová analýza volebních programů českých politických stran*. In Dvořáková, V. and Heroutová, A, (eds.) II. Kongres českých politologů. Sborník z konference. Praha: Česká společnost pro politické vědy 2003.

Mareš, M., Kopeček, K., Pečínka, P., Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2004.

Papademetriou, D. G. *Managing Rapid and Deep Change in the Newest Age of Migration. In: The Politics of Migration, Managing Opportunity, Conflict and Change*. Massachusetts: Blackwell Publishing 2003.

Rabušic Ladislav, Burjanek Aleš. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí 2003.

Říchová, Blanka. *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál 2002.

Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál 2001.

- **periodická**

Kopeček Lubomír. Imigrace jako politické téma v ČR: analýza postojů významných politických stran. *Středoevropské politické studie*. 2004, Vol. 2-3, No. 6.

Mareš Miroslav. Problematika menšin jako profilové téma pravicového extremismu v České republice. *Středoevropské politické studie*. 2000, Vol. 3, No. 2.

Mareš Miroslav. Přistěhovalectví a krajní pravice v ČR. *Středoevropské politické studie*. 2001. Vol. 3, No. 3.

Stojarová Věra. Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Středoevropské politické studie*. 2004, Vol. 2-3, No. 6.

Strmiska, Maxmilián. Protipřistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu. *Středoevropské politické studie*. 2001, Vol. 3, No. 3.

- dále články v českém tisku týkající se dané problematiky (články, rozhovory, projevy a vystoupení představitelů významných politických stran v období 1993 – 2008).

- **dokumenty**

Důležité programové dokumenty vybraných českých politických stran (volební programy, prohlášení a usnesení, bulletiny a publikace apod.), stenografické záznamy z jednání Parlamentu ČR, vládní dokumenty týkající se problematiky imigrace apod.